

İÇİNDƏKİLƏR

✂ Universitet xəbərləri	3
✂ <i>Elza İsmayılova</i> . Doymadım o yerlərdən...	15
✂ <i>Mehriban Sultan</i> . Ulu Öndərin yubileyinə nadir töhfə	18
✂ Təhsil	19
✂ <i>Hamlet İsaخانlı</i> . Böyük çaylar qərbdən şərqə doğru axır: Azərbaycan və Çin	20
✂ <i>Eldar Şahgəldiyev</i> . Müasir dövrdə innovativ texnologiyaların tətbiqinin bəzi sosial-fəlsəfi aspektləri	26
✂ <i>Hamlet İsaخانlı</i> . Bir alim və müəllimlə iki görüş	28
✂ “Minsk qrupu qeyri-effektivliyini çoxdan sübut edib”. <i>APA-nın</i> <i>siyasi analitik Frank Şvalba Xot ilə müsahibəsi</i>	30
✂ Mədəniyyət	32
✂ <i>Paul Goble</i> . Window on Eurasia: Georgians Far Less Worried About Territorial Integrity than Azerbaijanis Are	35
✂ <i>Gözəl Ağayeva</i> . Səhnəmizin Kleopatrası	36
✂ Elm	39
✂ Dünya	40
✂ <i>Leyla Salayeva</i> . Realilər və onların tərcümə üsulları	42
✂ <i>Bəhram Sarıcalı</i> . Qəlblərdə yaşayan alim	44
✂ <i>Lalə Musaqızı</i> . Zorakılığa məruz qalan qadınlar	46
✂ İslam dünyada	49
✂ <i>Henrix Böll</i> . Elza Baskolaytın ölümü	52
✂ <i>Cahit Külebi, Abdürrəhim Karakoç</i> . Şeirlər	58
✂ Azərbaycan turizmi mövsümlikdən çıxır	60
✂ Təbabət	62
✂ Mozaika	65
✂ İdman	68

1995-ci ilin
yanvarından çıxır

Təsisçi:
XƏZƏR UNIVERSİTƏSİ

Baş redaktor:
Hamlet İSAXANLI

Baş redaktor müavini:
Əlirza BALAYEV

Redaksiya heyəti:
Camal MUSTAFAYEV
Camil HƏSƏNLİ
Nizami CƏFƏROV
Knyaz ASLAN
Əfqan ABDULLAYEV

Rəssam:
Mir Rafiq ƏBDÜLRƏHİMOV

Kompüter tərtibatçısı:
Nigar AYDƏMİROVA

Foto:
MEDIA MƏRKƏZİ
Ünvanımız:
Bakı, Məhsəti küçəsi 11,
("Neftçilər" metrosunun yanı)
Faks: 498-93-79
Telefon: 421-79-16
421-10-93
E-mail: xazarxabar@khazar.org
Şəhadətnamə: 376
İndeks: 67178
Sifariş: 190
Tiraj: 3000

UNIVERSİTET XƏBƏRLƏRİ

“XƏZƏR”Ə TƏŞƏKKÜR MƏKTUBU

Xəzər Universiteti iyunun 6-7-də Azercellin Elm və Texnologiya Sahibkarlığı Programına ev sahibliyi etdiyinə görə Azercellin əməkdaşı Tofiq Məmmədov iyunun 14-də universitetə aşağıdakı təşəkkür məktubunu göndərib.

Əzizlərim!

Mən Xəzər Universitetində (Mərkəzi kampus) təşkil edilmiş Elm və Texnologiya Sahibkarlığı Programının icrasının müvəffəqiyyətlə başa çatdırılmasında yüksək səviyyəli xidmətinizə görə Sizə təşəkkür etmək istəyirəm. **CRDF Global** təşkilatı da əldə olunan nəticələrə görə məmnunluq ifadə edir. Biz gələcək layihələrdə sizinlə əməkdaşlığı səbrsizliklə gözləyirik. Sizinlə işləməkdən məmnunuq və qürur hissi duyuruq. Sizin yardımınız bizim üçün əvəzolunmazdır. Azercell adından bütün Xəzər Universitetinin komanda üzvlərinə təşəkkür edirəm.

*Hörmətlə,
Tofiq Məmmədov
Azercell Telekom MMC*

ƏMƏKDAŞIMIZ MƏZUNLARIN 2-Cİ TƏHSİL FORUMUNDA

İyunun 20-də Azərbaycan Dillər Universitetində ABŞ Təhsilli Azərbaycan Məzunları İctimai Birliyi, Müasir Təhsil və Tədrisə Yardım Mərkəzi və ADU-nun Amerika mərkəzinin təşkilatçılığı ilə “Azərbaycan təhsil sistemində islahatların aparılması: problemlər və onların həlli yolları” mövzusunda Məzunların 2-ci Təhsil Forumu keçirildi. Forumda nüfuzlu təhsil mütəxəssisləri, qeyri-hökumət təşkilatlarının nümayəndələri və tədqiqatçılar iştirak edirdilər. Forumunun əsas məqsədi gələcək təhsil siyasətinin planlaşdırılması üçün təkliflər və tövsiyələr hazırlamaq idi. Forumda Azərbaycan Dillər Universitetinin rektoru professor Səməd Seyidov, Azərbaycan Respublikasının təhsil na-

ziri Mikayıl Cəbbarov, Tələbə Qəbulu üzrə Dövlət Komissiyasının əməkdaşı, “Fulbright Master Student” dövlət proqramının məzunu və forumun koordinatoru Vəli Hüseynov çıxış edərək, mövcud problemlər və onların həlli yollarından bəhs etdilər.

Forumda Xəzər Universitetini Humanitar və sosial elmlər fakültəsinin müəllimi, “Khazar Journal of Humanities and Social Sciences” (“Xəzər humanitar və sosial elmlər jurnalı”) jurnalının redaktor köməkçisi Xəyalə Məmmədova “Azərbaycanda Milli Distant Təhsil Sisteminin Təbiiqinin Əsas İnkişaf İstiqamətləri (Xəzər Universitetinin təcrübəsi)” adlı tədqiqat işi ilə təmsil etdi.

It has been publishing since January, 1995

Khazar
review

Design by:
Mir Rafiq ABDULRAHIMOV

Computer graphics:
Nigar AYDEMIROVA

Photo:
MEDIA CENTRE

Address:
11 Mahsati str., Baku,
(near the “Nəfçilər” metro)
Fax: 498-93-79
Phone: 421-79-16
421-10-93
E-mail: redaksiya@khazar-view.org

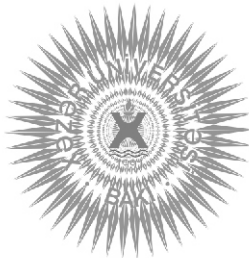
Certificate: 376
Index: 67178
Order: 190
Copies: 3000

Founder:
KHAZAR UNIVERSITY

Editor-in-chief:
Hamlet ISAXANLI

Associate editor:
Alirza BALAYEV

Editorial member:
Jamal MUSTAFAYEV
Jamil HASANLI
Nizami JAFAROV
Knyaz ASLAN
Afgan ABDULLAYEV

UNİVERSİTET XƏBƏRLƏRİ

XARİCDƏ TƏHSİL ALMAĞA GEDƏN VƏ FƏALİYYƏTLƏRİNİ BİTİRMİŞ ƏMƏKDAŞLARIN ŞƏRƏFİNƏ MƏRASİM

İyulun 7-də Xəzər Universitetinin Mədəniyyət Mərkəzində Erasmus-Mundus və Fulbright proqramları çərçivəsində Avropanın və Amerikanın müxtəlif şəhərlərində təhsil almağa gedən və həmçinin, universitetdə fəaliyyətlərini başa vurmuş əməkdaşlarımızın şərəfinə musiqili mərasim təşkil olundu. Tədbiri universitetin İctimai əlaqələr və media üzrə direktoru Ələvsət Əmirbəyli açaraq, xarici ölkələrə gedəcək əməkdaşlarımız haqqında məlumat verdi. Təhsil almağa gedən əməkdaşlarımız - Ayna Yusubova, Sevda Salayeva, Vəfalı Ənsərov, Xalidə Qasımova, Rima Məmmədova, uzun müddət "Xəzər"də çalışmış və müqavilə müddətini başa vurmuş əməkdaşlarımız Tatyana Zaytseva, Maya Muxuradze və digərləri çıxış edərək, Xəzər Universitetinin rəhbərliyinə və əməkdaşlarına dərin təşəkkürlərini bildirdilər.

Universitetin Humanitar və sosial elmlər fakültəsinin dekanı dosent Cabir Xəlilov, Magistratura, doktorantura və elmi işlər bölməsinin müdiri dosent Eldar Şahgəldiyev, İnkişaf departamentinin müdiri Raziyyə İsayeva, Qəbul və tələbə şöbəsinin müdiri İsxan İsxanlı, Keyfiyyətin təminatı mərkəzinin müdiri Lyudmila Sotova, Fəlsəfə və sosiologiya departamentinin müdiri Mail Yaqubov yola salınan əməkdaşların ünvanına xoş sözlər dedilər, şeirlər söylədilər.

Universitetin İdarəetmə və tələbə işləri üzrə prorektoru professor Rafiq Əhmədov və Akademik işlər üzrə prorektoru professor Məhəmməd Nuriyev də əməkdaşlarımız haqqında ürək sözlərini söyləyib, onlara gələcək təhsillərində uğurlar arzuladılar.

Sonda universitetin təsisçisi, Direktorlar və Qəyyumlar Şurasının sədri professor Hamlet İsxanlı xarici ölkələrə gedəcək əməkdaşlarımızı əldə etdikləri uğurlarına görə təbrik etdi və daha yüksək təhsillə sağ-salamat vətənə dönmələrini arzuladı. O, eyni zamanda, universitetdə əmək fəaliyyətlərini bitirən əməkdaşlara da təşəkkürünü bildirdi.

Mərasimdə universitetin Musiqi və incəsənət Departamentinin müdiri, pianoçu Zülfüyyə Sadıqova və departamentin müəllimi Məhsəti Cabbarova müxtəlif musiqi nömrələri ilə çıxış etdilər.

UNİVERSİTET XƏBƏRLƏRİ

GƏNC KADRLAR ÜÇÜN DƏRS

İyunun 22-də Xəzər Universitetində gənc kadrlar üçün PR üzrə dərs keçirilib. Dərs PR sahəsinin tanınmış mütəxəssisi Tatyana Mikaylova tərəfindən aparılıb. Central Business School-un "Business MAP Mini-MBA" layihəsinin tərkib hissəsi olan bu dərs iştirakçılara nəzəri biliklərini artırmaqda və onların praktikada

səmərəli istifadəsində yardımçı olacaq.

Xatırladaq ki, bu proqramın məqsədi Marketing, PR və CSR sahəsində karyerasını inkişaf və genişləndirmək istəyənlərə əlavə imkan yaratmaqdır.

Daha ətraflı məlumat: www.cbschool.az və www.fb.com/cbschool

AZETA - NIN 10-CU KONFRANSI

İyunun 22-də Xəzər Universitetinin Mərmər salonunda Azərbaycan İngilis Dili Müəllimləri Assosiasiyasının (AzETA) 10-cu konfransı keçirildi. Konfransda Azərbaycanın bütün bölgələrindən, Xəzər Universiteti və "Dünya" məktəbindən olan 200 nəfərə yaxın ingilis və azərbaycan dili müəllimləri və Azərbaycandan, Türkiyədən, Böyük Britaniyadan, Qətərdən və digər ölkələrdən qonaqlar, təlimçilər iştirak edirdilər.

Konfransı giriş sözü ilə Assosiasiyanın prezidenti Rəqsanə Məmmədova açdı. R.Məmmədova 10 il ərzində təşkilatın gördüyü işlərdən danışdı. "British Council" təşkilatının direktoru Elizabet Vayt, Xəzər Universitetinin İctimai əlaqələr və media üzrə direktoru Ələvsət Əmirbəyli, Böyük Britaniyadan Corc Pikerinq, Türkiyədən Birsən Tütüniş, Erdem

Söylemez, Qətərdən Qeqori Tvidi və digərləri çıxış edərək konfransın əhəmiyyətindən, təhsilin globallaşması problemlərindən bəhs etdilər, AzETA tərəfindən görülmə işləri yüksək qiymətləndirildilər. Konfransda çıxış edən bütün qonaqlar Xəzər Universitetində konfransın keçirilməsi üçün yaradılmış şəraitə görə universitetin təsisçisi, Direktorlar və Qəyyumlar şurasının sədri professor Hamlet İsaخانliya və universitet işçilərinə dərin təşəkkürlərini bildirdilər.

Açıışdan sonra konfrans bölmə iclaslarında işini davam etdirdi. Sonra konfrans iştirakçılarının bir qrupu universiteti gəzdilər, Mədəniyyət Mərkəzi, Kitabxana İnformasiya Mərkəzi və laboratoriyalarla tanış oldular. Sonda xatirə şəkilləri çəkildi.

HÜQUQ TƏDRİS MƏRKƏZİNİN TƏŞKİLATÇILIĞI İLƏ RƏMZİ MƏHKƏMƏ

ABŞ Beynəlxalq İnkişaf Agentliyinin (USAID) maliyyə dəstəyi ilə Azərbaycan Hüquqşünasları Konfederasiyası (AHK) və Xəzər Universitetinin birgə layihəsi olub, universitetin Humanitar və sosial elmlər fakültəsinin nəzdində yaradılmış Hüquq Tədris Mərkəzində dörd aylıq təlim kursları müvəffəqiyyətlə başa çatmışdır.

İyulun 3-də təlim kurslarının sonu olaraq "İnsan hüquqları" və "Vəkillik imtahanlarına hazırlıq" istiqamətləri üzrə təlim keçən iştirakçılar Xəzər Universitetinin müəllimi Akif Əlizadənin rəhbərliyi ilə rəmzi məhkəmə təşkil etdilər. Tədbirin gündəliyinə uyğun olaraq rəmzi məhkəmə tərəflərin (dövlət ittihamçısı, müdafiəçi) giriş nitqləri ilə açıldı, təqsir-

ləndirilən şəxslərin və zərər çəkmiş şəxsin sərbəst ifadələri, tərəflərin təqsirləndirilən şəxsləri və zərər çəkmiş şəxsi birbaşa və çarpaz dindirməsi və şahid ifadələri ilə davam etdirildi, tərəflərin yekun nitqləri, andlıların müşavirə otağına getmələri, hökmün elan olunması ilə başa çatdı. Rəmzi məhkəmədə 8 andlı iclasçı qismində Xəzər Universitetinin müəllimləri və işçi heyəti, eləcə də AHK nümayəndəsi iştirak edirdi.

Sonda iştirakçılar tədbirin təşkilində göstərdiyi dəstəyə görə Xəzər Universitetinin rəhbərliyinə, həmçinin Hüquq Tədris Mərkəzinin əməkdaşlarına təşəkkürlərini bildirdilər.

DOYMADIM O YERLƏRDƏN ...

15 iyun 2013-cü il... Altıağaca bir gəzinti təşkil etdi Xəzər Universiteti. Mən də qatıldım bu səfərə...

Altıağac aldı bizi qoynuna. Buradakı təbii gözəllik, tərtəmiz hava, yamyaşıl ormanlıq heyran etdi məni, çaldı ürəyimi qoxuları ilə gözləri nəmli çiçəklər... Çəmənlərin qoynuna sığınan lalələr göz-lərimə dağ çəkdi, məni ovsunladı bu yerlərdə.

Güllər topladım mən tutam-tutam. Bir dəstə bağladım dərələr, yamaclar boyunca səpələnən çiçəklərdən qurudub yadigar saxlamaq üçün... Bu günləri xatırlamaq üçün...

Bir də ki dostların əyləncələri xoş ovqat yaratdı məndə. Çin qızı Fen Xua, sakariyalı qonaqlarımız da rəng qatdılar bu gəzintiyə bir xeyli... Çin qızının Ələvsət müəllimlə zarafatları, gəzinti iştirakçılarından bir-birinə isti münasibətləri də şirin xatirələrə çevrildi, mənəcə...

Fotolar çəkirdik bolluca. Şən, şaqraq gülüşlü qızlarımız çələnglər hördülər güllərdən... Güllərdən toxunan bu çələnglər xatırlatdı mənə uşaqlıq illərimi. Təbiət qoynuna çıxanda mən də hörərdim bax beləcə çələnglər...

Okeanın o tayından – Amerikadan gəlmiş Martanın çaldığı sazın simlərindən qopan havalar su kimi ruhuma çiləndi elə bil... Şərqilər söylədilər, halay çəkдилər, qol-qola yallı getdilər gəzintiyə qatılanlar. Mən isə tamaşaçılarından biri oldum onların. Doya-doya gün keçirdik bu yerlərdə.

Kaş rəssam olaydım, tabloya köçürəydim bu gözəllikləri fırça ilə... Kaş bəstəçi olaydım, notlara köçürəydim sehrinə düşdüyüm bu mənzərələri...

Yorğunluğumu atdım, dincəldi ruhum təbiətin sakit bir qoynunda sanki... Dağlardan gələn güllərin qoxusu, gördüyüm gözəl mənzərələr içimi isitdi

mənim. İçimdə təbiətə olan təşnəlik, bəlkə də, söndü bir az...

Beynimi, ruhumu bolluca doydurdu bu gəzinti. Həyatımda olan rəngli günlərdən birini yaşadım mən 15 iyunda. Bu gün hopdu qanıma, qazıldı beynimə – özü də həmişəlik...

Bu gəzintinin təşəbbüskarı Hamlet İsxanlıya təşəkkürlər! Eyni zamanda, səyahəti həyata keçirən Təşkilat Komitəsinə, xüsusən də Ələvsət Əmirbəyliyə minnətdarlıqlar!

Bir də bir umacağım var bu Universitetdən: tez-tez təşkil edilsin bu cür gəzintilər, uğurlu səfərlər... Bəyəndim bu səfəri – təbiətə yürüşümüzü...

Elza İsmaylova,
Xəzər Universitetinin müəllimi,
fəlsəfə doktoru

BAKIDA WEB TEKNOLOGİYALAR MÖVZUSUNDA KONFRANS KEÇİRİLİB

İyulun 6-7-də Bakıda Gürcüstan Universitetinin “UG-Group”u və Azərbaycanın təhsil portalı olan “İlk Addımlar”ın təşkilatçılığı ilə web texnologiyalar mövzusunda beynəlxalq konfrans keçirilib.

Konfransda dünyaca məşhur IT şirkətlərinin rəsmi nümayəndələri iştirak edib. Xəzər Universitetində təşkil olunan konfransın ilk günündə Azərbaycan və Gürcüstandan olan təşkilatçılar adından Tamar Andghuladze və Rəşad Əliyev iştirakçıları salamlayıblar. R.Əliyev bildirib ki, konfrans beynəlxalq və yerli ekspertlərin öz təcrübələrini gənc proqramçılara ötürməsinə yardımçı olmaq, faydalı informasiya mübadiləsini genişləndirmək məqsədi daşıyır.

Daha sonra Gürcüstan Universitetindən Konstantine Topuria və Xəzər Universitetindən Fərda Əsədov çıxış ediblər.

Konfransın proqramına uyğun olaraq çıxışçılar - Teymur Hacıyev, İoseb Dzmanashvili, John Ruby, Tural Əliyev, Vüsal Xəlilov və Ramin Orucov xüsusi təqdimatlarını nümayiş etdiriblər.

Nokia, Mobitel, Microsoft, Huawei, ITDC və Xəzər Universitetinin dəstək olduğu konfrans müddətində layihələrin öz məhsullarını, xidmətlərini iştirakçılara təqdim etmələri üçün sərgi də təşkil olunub.

Tədbirin ikinci günü isə Ceyhun İmanov (jis.az), Konstantine Karosanidze (ITDC), İoseb Dzmanashvili (AzRy), Tornike Razmadze və Guro Khundadze (ITDC), John Ruby (Cytech Services) xüsusi təqdimatlarla çıxış ediblər. Tədbirdə "Yandex" şirkətinin nümayəndəsi Charles McCathieNevile ilə də Skype vasitəsilə videokonfrans baş tutub.

Tədbirin sonunda iştirakçılar arasında lotereya

oyunu keçirilib. İştirakçılardan 3 nəfər Nokia Lumia 520, Nokia Lumia 620 və Nokia Lumia 720 telefonları qazanıb.

Tədbir vaxtı ən aktiv iştirak edən və maraqlı suallar verən iştirakçı İoseb Dzmanashvili Huawei Mediapad 10 Link 3G planşeti qazanıb.

Bundan başqa, konfrans keçirilən müddətdə twitterdə ən çox #webcon hashtag-i ilə paylaşımlar edən Rüşət Məmmədli də Huawei Mediapad 10 FHD planşetini əldə edib.

Məlumat üçün bildirək ki, konfransın əsas məqsədi yeni əlaqələrin qurulması, yerli mütəxəssislərin iş keyfiyyətinin yüksəldilməsi, dünya üzrə web inkişaf sahəsində Qafqaz regionunun aktiv iştirakçılarını nəzərə cərpdirmaq, Azərbaycanın İKT sahəsində dünyaya daha çox integrasiyasını təmin etmək olub.

UNİVERSİTETLƏR ARASINDA MEMORANDUM İMZALANDI

İyulun 6-7-də Bakıda keçirilən web texnologiyalara həsr edilmiş konfransın sonunda Xəzər Universiteti və Gürcüstan Universiteti arasında əməkdaşlıq memorandumu imzalanıb.

Memorandumu Gürcüstan Universiteti tərəfindən Konstantine Topuria və Xəzər Universiteti tərəfindən Məhəmməd Nuriyev imzalayıb.

İmzalanan sənəddə universitetlər arasında tələbə və müəllim mübadilələri, akademik əməkdaşlıq, qarşılıqlı mədəni əlaqələrin artırılması məsələləri öz əksini tapıb.

Belə ki, memorandum qarşılıqlı mühazirələrin oxunması, elmin aktual problemləri üzrə qarşılıqlı maraq doğuran sahələrdə birgə elmi tədqiqatların aparılması, pedaqogika, tədris metodikası, ali təhsilin strukturu məsələlərində təcrübə və informasiya mübadiləsini nəzərdə tutur.

Bundan başqa, tərəflər staj keçmə və ixtisasın artırılması məqsədi ilə müəllim, aspirant və tələbə mübadiləsi, elmi məqalələrin, tədris vəsaitlərinin, tədris planlarının və proqramlarının, ədəbiyyatın mübadiləsi və hər iki tərəfin nailiyyətlərini əks etdirən sərgilərin təşkilində və digər məsələlərdə əməkdaşlıq edəcəklər.

ƏMƏKDAŞIMIZ SOÇİDƏ TƏLİMDƏ İŞTİRAK ETMİŞDİR

Xəzər Universitetinin əməkdaşı Rima Məmmədova iyun ayının 28-dən iyulun 3-dək Generations for Peace (Sülh üçün Nəsillər) təşkilatı tərəfindən Rusiyanın Soçi şəhərində keçirilən təlimdə iştirak etmişdir. Generation for Peace təşkilatı İordaniya şahzadəsi Feysəl əl-Hüseyn tərəfindən təsis olunmuş və məqsədi gəncləri müxtəlif idman növlərindən istifadə etməklə yaşadıkları icmada olan münafişlərin həll edilməsində və davamlı sülhün qurulmasında iştirak etmələrinə həvəsləndirməkdir. Təlimdə Azərbaycanla yanaşı Gürcüstan, Rusiya və Ukraynadan da iştirakçılar olmuşdur.

XƏZƏR UNİVERSİTETİNDƏ YAY MƏKTƏBİ

Avrasiya Bilik Mərkəzi iyunun 24-dən iyulun 2-dək Xəzər Universitetinin İqtisadiyyat və menecment fakültəsində "Neftlə zəngin ölkələrdə iqtisadi diversifikasiya və davamlı inkişaf" mövzusunda yay məktəbi təşkil etdi. Yay məktəbində fakültənin dekanı, Avrasiya Bilik Mərkəzinin direktoru professor İncilab Əhmədov, iqtisadçılar Qubad Bayramov, Kənan Aslanlı, eləcə də Xəzər Universitetinin müəllimləri Namiq Xəlilov və Nicat Qarayev müvafiq fənləri tədris etmişlər. Tələbələr 8 gün ərzində neft ölkələrinin iqtisadiyyatı, gəlirlərin idarə edilməsi və iqtisadi

sadi diversifikasiya mövzularında mühazirələri dinləmiş, müxtəlif maraqlı tapşırıqları yerinə yetirmişlər. Yay məktəbində Xəzər Universitetinin tələbələri ilə yanaşı digər universitetlərin tələbələri də iştirak etmişlər. Ümumilikdə 25 tələbənin iştirakı ilə keçirilən yay məktəbinin sonunda tələbələr imtahan vermiş və sertifikat almışlar.

Avrasiya Bilik Mərkəzi bununla artıq ikinci dəfədir ki, Xəzər Universitetində müvafiq mövzuda yay məktəbi təşkil edir.

ULU ÖNDƏRİN YUBİLEYİNƏ NADİR TÖHFƏ

İyunun 18-də Naxçıvan Dövlət Universitetində Azərbaycan xalqının ümummilli lideri Heydər Əliyevin 90 illiyinə həsr olunmuş "Qalib gəldi, qalib getdi" adlı 6 cildlik miniatur kitab dəstinin təqdimatına mərasimi keçirildi. Tədbiri giriş sözü ilə Naxçıvan Dövlət Universitetinin rektoru, biologiya elmləri doktoru Saleh Məhərrəmov açaraq qeyd etdi ki, Azərbaycanın dövlət müstəqilliyinin qorunmasında, ölkədə siyasi sabitliyin, sülh və demokratiyanın bərqərar olmasında, dinamik siyasi-iqtisadi inkişafın əldə olunmasında, Azərbaycanın beynəlxalq imicinin formalaşmasında dünya şöhrətli siyasi xadim Heydər Əliyevin xidmətləri misilsizdir.

Rektor yeni nəşri ümummilli liderin siyasi ideyalarının öyrənilməsi və təbliği, poliqrafik tərtibat baxımından yüksək qiymətləndirərək kitabı nəşrə hazırlayan, redaktor Vaqif Məmmədova yeni yaradıcılıq uğurları arzuladı. Universitetin tərbiyə işləri üzrə prorektoru, fəlsəfə elmləri doktoru, professor Məmməd Rzayev məruzəsində vurğuladı ki, Azərbaycan kitab tarixində ilk miniatur kitab dəsti olan yeni nəşr Azərbaycan Yazıçılar və Avrasiya Yazarlar Birliyinin üzvü, tarix üzrə fəlsəfə doktoru, dosent Vaqif Məmmədovun çoxillik redaktorluq səriştəsinin, nəşriyyat işində qazandığı mükəmməl

təcrübənin bəhrəsidir. Burada böyük siyasətçi, dahi şəxsiyyət Heydər Əliyevin dövlətçilik və Azərbaycançılıq, elm və təhsil, mədəniyyət və incəsənət, ədəbiyyat haqqında, doğma yurdu Naxçıvanla bağlı 600 siyasi kəlamı toplanmışdır. Altıncı cildə öz əksini tapmış, görkəmli şəxsiyyətlərin ümummilli lider haqqında qiymətli fikirləri də xüsusi maraq doğurur. Şair-publisist, tarixçi alim Vaqif Məmmədovun siyasi-poetik təfəkkürünün, vətəndaş ziyalılığının işığında araya-ərsəyə gələn miniatur kitab dəsti dahi öndərin siyasi irsini yaşatmaq, gələcək nəsillərə çatdırmaq baxımından qiymətlidir.

Universitetin Kitabxanaçılıq kafedrasının müdiri, filologiya üzrə fəlsəfə doktoru, dosent Nəzakət İsmayılova, Azərbaycan tarixi kafedrasını dosenti, tarix üzrə fəlsəfə doktoru Elçin Zamanov, Tələbə Gənclər Təşkilatının sədri Arzu Abdullayev sıxış edərək qardaş Türkiyə Cümhuriyyətinin İstanbul şəhərində işıq üzü görən ilk milli miniatur kitab dəstini ümummilli liderin 90 illik yubileyinə qiymətli töhfə, milli mədəniyyət tariximizdə hadisə kimi dəyərləndirdilər. Qeyd olundu ki, ümummilli liderin Azərbaycançılıq ideologiyasına sədaqətinin, milli mənəvi dəyərlərə hörmət və ehtiramının bariz ifadəsi olan müdrik kəlamları diqqətlə seçilib toplanmış, qruplaşdırılmışdır.

Təqdimat mərasiminin sonunda miniatur kitab dəstini nəşrə hazırlayan, redaktor Vaqif Məmmədov tədbirin təşkilatçılarna minnətdarlıq edərək bildirdi ki, yeni nəşr muxtar respublika rəhbərliyi və ictimaiyyəti tərəfindən böyük maraqla qarşılanmış, universitetin keçmiş rektoru, AMEA-nın vitse-prezidenti, akademik İsa Həbibbəyli və digər elm xadimləri tərəfindən də yüksək qiymətləndirilmişdir.

*Mehriban SULTAN,
NDU-nun Mətbuat şöbəsinin müdiri*

BURAXILIŞ İMTAHANLARININ YEKUN STATİSTİKASI

Tələbə Qəbulu üzrə Dövlət Komissiyası (TQDK) bu ilki buraxılış imtahanlarının yekun statistikasını açıqlayıb

TQDK-nın mətbuat katibi Elnur Nağızadənin verdiyi xəbərə görə, bu il 11-ci siniflər üzrə buraxılış imtahanlarında 86369 şagird iştirak edib. Onlardan 19,89 faizi Ana dili fənnindən “2”, 39,78 faizi “3”, 26,17 faizi “4”, 14,16 faizi “5” qiyməti alıb.

Riyaziyyat fənnindən isə 11-ci sinif şagirdlərinin 19,99 faizi “2”, 35,49 faizi “3”, 30,03 faizi “4”, 14,50 faizi isə “5” alıb.

Buraxılış imtahanlarında 116989 nəfər 9-cu sinif şagirdi iştirak edib. Onlardan 32,03 faizi Ana dili fənnindən “2”, 41,17 faizi “3”, 17,49 faizi “4”, 9,30 faizi “5” qiyməti alıb.

Riyaziyyat fənnindən isə 9-cu sinif şagirdlərinin 30,11 faizi “2”, 39,03 faizi “3”, 17,28 faizi “4”, 13,58 faizi isə “5” qiymətinə layiq görülüb.

TƏHSİL NAZİRLİYİ 23 SAXTA DİPLOM AŞKARLADI

Xarici ölkələrin ali məktəblərini bitirmiş məzunların diplomlarının tanınması üçün Təhsil Nazirliyinə ünvanlanan müraciətlərin sayı açıqlanıb

Təhsil Nazirliyindən verilən məlumata görə, 2004-cü ildən bu günə qədər müraciət edən şəxslərdən 6927 nəfərin ali təhsil haqqında sənədləri barəsində müsbət qərar qəbul edilib, 799 müraciətçinin ali təhsil haqqında sənədlərinin ölkə ərazisində tanınması məqsədə müvafiq hesab edilməyib.

Nostrifikasiya ilə bağlı mənfi cavab alan vətəndaşlar tərəfindən 23 saxta diplomun xarici ölkələrdə qeyri-qanuni yollarla əldə edilməsi sübuta yetirilib. Saxta diplomların əsasən MDB ölkələrindən əldə edilməsi aşkarlanıb.

QIYABİ TƏHSİL LƏĞV OLUNUR

Azərbaycanda ali təhsil müəssisələrində qiyabi təhsil üzrə qəbul 2015-ci ildən dayandırılacaq

Bu barədə APA-ya açıqlamasında Azərbaycan Milli Məclisinin Elm və təhsil komitəsinin sədri Şəmsəddin Hacıyev bildirib.

Komitə sədri qeyd edib ki, bununla bağlı qanunvericiliyə dəyişiklik ediləcək və o vaxta kimi qiyabi təhsil tədricən distant (məsafədən təhsil) təhsillə əvəz olunacaq: “Çünki bütün dünyada belə qəbul olunub. Keçmiş SSRİ ölkələri istisna olmaqla, dünyanın heç yerində qiyabi təhsil

yoxdur, yalnız distant təhsil var. Bizdə qiyabi şöbələrə qəbul olunan sonuncu şəxslər təhsillərini başa vurduqdan sonra - 2015-ci ildən etibarən bu prosesi tədricən həyata keçirmək olar”.

Təhsil Nazirinin qiyabi təhsil alanların pedaqoji fəaliyyətinə qoyduğu qadağaya da münasibət bildirən Ş. Hacıyev deyib ki, bu, birbaşa icra edici orqanın səlahiyyətində olan prosesdir, qanunvericiliyə heç bir aidiyyəti yoxdur.

Professor Hamlet İsaخانlının oxuculara təqdim etdiyimiz bu məqaləsi Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Strateji Araşdırmalar Mərkəzi ilə ÇXR-in Beynəlxalq Araşdırmalar fondunun birgə əməkdaşlığı çərçivəsində nəşr edilmiş “Çin azərbaycanlıların gözü ilə” kitabında onun haqqında ön sözlə birlikdə çap olunmuşdur.

AZƏRBAYCAN TƏHSİLİNİ DÜNYAYA TANITDIRAN ZİYALİ

Hamlet İsaخانlı (Xəzər Universiteti, Bakı, Azərbaycan)
www.khazar.org ; www.hisaxanli.org ; hamlet@khazar.org

Hamlet İsaخانlı (İsayev) 1948-ci il martın 1-də Gürcüstanda anadan olmuşdur. Orta məktəbi qızıl medalla, ali məktəbi - Azərbaycan Dövlət Universitetinin mexanika-riyaziyyat fakültəsini fərqlənmə diplomu ilə bitirmişdir. Lomonosov adına Moskva Dövlət Universitetində Ph.D dissertasiyası üzərində işləmiş, 1973-cü ildə onu müdafiə etmişdir. 1983-cü ildə SSRİ Elmlər Akademiyasının Steklov Riyaziyyat İnstitutunda riyaziyyat üzrə elmlər doktoru dissertasiyasını müdafiə etmişdir. Riyaziyyat, elm və mədəniyyət tarixi, təhsil siyasəti və tarixi, tarix fəlsəfəsi, ədəbiyyat, dilçilik üzrə çoxsaylı məqalə, dərslik və monoqrafiyalar yazmışdır. Şair, yazıçı-publisist və tərcüməçidir. Şeirləri bir çox dünya dillərinə, o cümlədən çin dilinə tərcümə edilmişdir. Xəzər Universitetini və Dünya məktəbini təsis etmiş, onları yüksək səviyyəli elm və təhsil ocaqlarına çevirmişdir. “Azərbaycan Akademiyası” adlı yeni

elm və sənət ocağını təsis edən beş nəfərdən biridir. İctimai xadimdir.

BÖYÜK ÇAYLAR QƏRBDƏN ŞƏRQƏ DOĞRU AXIR: AZƏRBAYCAN VƏ ÇİN

Çin deyəndə yada nə düşür? Bu, əlbəttə ki, adamın kimliyi, onun savadı, dünyagörüşü, yaşadığı məkan və zamandan, nəhayət onun Çinə marağı olub-olmamasından asılıdır. Bir azərbaycanlı uşaq kimi orta məktəbdə oxuyarkən (Sovet dövründə) mən Çin haqqında nə bilirdim? Çin dünyada ən çox əhalisi olan dövlətdir, sosialist dövlətidir. Çində qədim zamanlarda inşa olunmuş çox uzun Çin səddi var. Çin öz ərazisinə görə dünyanın ikinci dövlətidir...Lakin tarix və ədəbiyyat kimi dərslərdə Çin haqqında məlumat yox dərəcəsi idi, onlar tam avromərkəzçi xarakter daşıyırdı. Qalan hər şey təsadüflərə və adamın xüsusi istəyinə bağlı qalırdı...

Çinlə tanışlığımın sonrakı dövrü daha məhsuldar oldu. Tarix, fəlsəfə, ədəbiyyat kimi sahələrə marağım məni Çinə də apardı (xəyalən). Çin müdrikləri, xüsusilə Konfutsi ilə, Çin mədəniyyəti ilə, uzaqdan da olsa, tanış oldum. Azərbaycan xalqının əsas hissəsi türk dillidir, Azərbaycan türkcəsində danışır. Bu baxımdan Çin tarixi öz-özlüyündə və qədim türk xalqlarının tarixi fonunda mənə maraqlı idi. Məlum oldu ki, Çinsiz qədim türk tarixi yoxdur, necə ki, qonşularsız, qonşularla sıx, iç-içə münasibətsiz Çin tarixi yoxdur.

Çin dünyanın ilk mədəniyyət ocaqlarından biri olmaqla yanaşı onlar arasında ən davamlı olanıdır, yəni yarandığı yerlərdəki mədəniyyət arasıkəsilmədən bugünə qədər davam edib; Çin Avropa və İslam mədəniyyətlərinə qərribə və sirli görünən yazı sisteminə malikdir, yazı səsin deyil, fikrin simvolları-xarakterlər üzərində qurulub.

Çin çox uzun zaman ərzində dünyanın ən böyük iqtisadiyyatı olmuş, İslam dünyasının qızıl çağı ilə yarışmış, sonra Avropanın böyük coğrafi kəşfləri və sonrakı sənayeləşməsi ilə birinciliyi uzun müddət əldən vermişdir. Nəhayət 1980-ci illərdən başlayaraq iqtisadiyyatı güclənən, həcmə görə ondan daha böyük iqtisadi gücləri bir-bir və sürətlə arxada qoyan, hazırda ikinci böyük iqtisadiyyat olmaqla birinci olma tarixi də təqribi hesablanmış olan bir Çin var. Bu iqtisadi və onun arxasınca gələn geopolitik yarışı sanki bir olimpiya və ya dünya çempionatı yarışı kimi maraqla izləyirik.

İnsan okeanına bənzəyən, bütün çətinliklərə baxmayaraq dağılmayan, parçalanmayan, monolit bir dövlət, uzunömürlü ənənələri və çağdaş dəyişmələri özündə ehtiva edən xalq, ölkə maraqlı doğurmaya bilməz. Çin məşhur “pişiyin qara və ya ağ olması deyil,

siçanı tutması əsasdır” fikrini həyata keçirən, “bir ölkə, iki sistem” kimi dualizmi qiymətləndirməyi bacaran, iqtisadi sərbəstlik verməklə ölkənin birliyini və gücünü qoruyan yeni dövlətçilik prinsipini nümayiş etdirdi. SSRİ və Qorbaçov bunu bacarmadılar; iqtisadi sərbəstlik vermək istəməyən, ancaq “yeni düşüncə” ilə hərəkət edən, daxili ziddiyyətləri qızıqdırən siyasət öz “bəhrəsini” verdi, ölkə dağıldı. Əlbəttə ki, Çinin problemləri də az deyil, iqtisadi, siyasi, elmi-texniki, mədəni inkişaf yolundakı çətinliklər, zəifliklər aradan qaldırılmalıdır. Çağdaş inkişaf meylləri nikbin olmağa əsas verir.

* * *

Azərbaycanla Çini tarixən bir-birinə yaxınlaşdırən, bir-birinə bağlayan tellər olub. Öncə, söhbətimizin dəqiqliyi naminə Azərbaycan dövlətçiliyi haqqında çox qısa məlumat verməliyik. Azərbaycan xalqının böyük hissəsinin İranda yaşadığını qeyd edək. Müstəqil Azərbaycan Respublikası ilə yanaşı onun cənub qonşusu olan İranın şimal-qərb vilayətləri də Azərbaycan adlanır və oranın da əsas əhalisi Azərbaycan türkləridir.

Çinin şimalında və Şimal-qərbində həyat sürən qədim türklərin qurduğu Türk xaqanlıqlarının davamı olan Xəzər türkləri İslamı yayan ərəblərlə qarşı-qarşıya gəldilər, onların əsas savaş meydanı, demək olar ki, Azərbaycan idi. Hunlar və onların davamı, eləcə də Xəzərlər Azərbaycan əhalisinin türkdilli olmasında iştirak etdilər. Daha sonra - 11-ci əsrdə Orta Asiyadan Xəzər dənizinin cənubundan keçərək, qərbə və cənuba yayılan böyük türk axını - Səlcuqlar Qafqazı, Azərbaycanı da unutmadı. Beləliklə, Çinin şimalından qərbə doğru axın edən xalqlar Azərbaycanda da məskən saldılar. Orta əsrlərdə Azərbaycan İslam sivilizasiyasının tərkib hissəsi idi. İslam aləmində Çinin böyük şöhrəti vardı. “Bilik (elm) dalınca Çinə getmək gərəkdirsə, çəkinmə, get” çağırışı ənənəyə görə Məhəmməd peyğəmbərə aid edilir.

Səlcuq axınları nəticəsində yeni dövlətlər yaranmış, onların bir qismini də azərbaycanlıların əcdadları qurmuşlar. Azərbaycan və İran tarixləri bir-birinə qarışmış, Persiya və ya İran adlı dövlətin əsas əhalisi farslar və Azərbaycan türkləri olmuşlar. Azərbaycan xalqı İran, Osmanlı və Rusiya kimi iri dövlətlərin çəkismə, savaş məkanında yaşamış, savaşlar nəticəsində ən çox İranda, ikinci olaraq Rusiyada, üçüncü olaraq Türkiyədə yer almışlar (azərbaycanlılar qonşu və qonşu olmayan digər dövlətlərdə də məskən salmış, indi isə dünyanın hər tərəfində yaşamaqdadırlar). Azərbaycanlıların 1918-ci ildə qurduqları və iki ilə yaxın bir müddətdə (28 may 1918-28 aprel 1920) mövcud olan Azərbaycan Demokratik Respublikası adlı dövlət bolşeviklər tərəfindən işğal olunmuş, nəticədə, Azərbaycan Sovet Sosialist Respublikası kimi Sovet İttifaqına daxil edilmişdir. Bu, məhdud olsa da, Azərbaycan dövlətçiliyini qorumuş və nəhayət, Sovetlərin

dağılması ilə müstəqil Azərbaycan Respublikası qurulmuşdur.

Sanki bir kəməş şəkildə Asiyanın belinə dolanan, İran və Azərbaycanı (cənublu-şimalı), Qərbi Asiya və Avropanı Çinlə birləşdirən İpək yolundan Azərbaycan da çox faydalanıb, İpək yolunun fəal iştirakçısı olub. Azərbaycan şəhəri Təbriz (İndiki İran Azərbaycanının paytaxtı) İpək yolu üzərində yerləşən ən böyük iqtisadi və mədəni mərkəzlərdən biri idi. Arxeoloji qazıntılar və tarixi-coğrafi əsərlər qədim zamandan İpək yolu ilə Azərbaycana Çindən ipək parça və ipək materialları daxil olduğunu göstərir. Azərbaycanda, Bizans və yaxın Şərqdə ipək istehsalı yaranıb inkişaf etdikdən sonra da Çin ipəyinin gəlməsi azalmamışdı; orta əsrlərdə, xüsusilə 12-13-cü əsrlərdə artmışdı. Arxeoloji qazıntılar zamanı Azərbaycanın hər yerində Çindən gələn çini (farfor) qablara rast gəlinir. (Сара Ашурбейли. Экономические и культурные связи Азербайджана с Индией в средние века. «Елм», Баку, 1990. Сəh. 19-26). Bu qabların Azərbaycan dilindəki adı Çin sözündən alınıb (bu gün də belədir)!

* * *

Çin mövzusu, Çinlə bağlı hadisələr, bənzətmələr orta əsrlər ərzində Azərbaycanda tez-tez rast gəlinir, bir sıra hallarda xüsusi yer tuturdu. Çin gözəli, “Çin müşkünün ətri”, ağ rəngin rəmzi kimi Çin... bu kimi Çini öyən ifadələr Azərbaycan şairlərinin dilindən düşmürdü. Onlar Çin kəlməsi ilə yanaşı Xatay (bir az fərqli deyilişdə “Kitay”) sözünü də işlədirdi, çox zaman bu iki deyiliş arasında fərq qoymurdular. Çin imperatorlarının İslam ölkələrindəki ləqəbi Fəğfur idi (baqfur-tanrı oğlu). Bu söz həmçinin farsca farfor, yəni çini qab deməkdir. Poeziyada “Fəğfurun bilərziyi” təriflənərdi. Onu da xüsusi qeyd etmək lazımdır ki, orta əsrlər Azərbaycan ədəbiyyatında Çin hökmdarını Çin xaqanı da adlandırırdı, çinlilərlə Çin türklərini qarışdırırdı və ya eyniləşdirirdilər. Ədəbiyyatda Çin mövzusu üzrə Çinə çox maraq göstərmiş böyük şair Nizaminin yaradıcılığına müraciət etməklə kifayətlənəcəyik.

Nizami Gəncəvi (1141-1203) indiki Azərbaycan Respublikasının Gəncə şəhərində doğulmuş, orada da dünyasını dəyişmişdir. Nizaminin ümumilikdə “Xəmsə” (beşlik) adlanan farsca yazdığı beş mənzum epik-lirik əsər və ənənəvi divan şeirləri dünya ədəbiyyatı xəzinəsində xüsusi yer tutur. Onun bütün əsərlərinə ən məşhur şairlər tərəfindən fars və türk (o cümlədən azərbaycan) dillərində çoxsaylı nəzirələr (bənzətmələr) yazılmışdır. Goethe Nizamini Şərqi (Asiyanın) yeddi ən böyük şairindən biri adlandırmışdı. Nizaminin “Xəmsə”-sində “Çin! ən çox işlənən təşbəhlərdən biridir. O, “Çin nigarxanası”ndan söhbət açır, bu, “gözəllər məskəni” deməkdir, digər mənası isə “incəsənət məkanı”dır. Nizami bənzətmələrində “Çin dilbərləri kimi (könülləri) qarətə gedirsən” deyir, “havadan bir toz görməmiş Çin parçası”ndan söhbət açır, Çin poladından dəbilqəni

tərif edir.

Nizaminin “Yeddi gözəl” əsərində gənc şahzadə Bəhram bir gözəl qəsrə (“Göy ona Yerin qibləsi, Kainat isə Çin baharı deyirdi”) 7 gözəl qız şəkli görür, onlara aşiq olur. Taxta çıxanda 7 iqlimdən 7 padşahın qızını gətizdirir. Biri Çin xaqanının qızı imiş. Rum gözəlini tərif edərkən də Nizami “Çin nazlı Rum gəlini” deyir. Hər gözəl Bəhram şaha bir əfsanə danışır. “Dar (uzunsov) gözlü” Çin qızının söylədiyi əfsanə məşhurdur, o, seçilib Azərbaycan orta məktəblərində tədris olunur! Çin qızı iki cavanın - Xeyir və Şərin (“əməlləri adlarına uyğun”) yola çıxması və Xeyirin səhrada susuzluq çəkməsi, susuzluqdan yanmasından danışır. Şərdən su istəyən Xeyirin yalvarışları Şərə təsir etmir; Şər “gözlərini mənə suya sat” və yalnız bu halda su verəcəyini deyir. Susuzluqdan yanan, özünü itirən və əlacsız qalan Xeyir razı olur. Şər Xeyirin gözünü dəşir, su da vermir və onu səhrada qoyub gedir. Su gətirməyə gedən bir kürd qızı onu tapıb evə gətirir. Kürd (qızın atası) bir ağacın yarpağından dərman düzəldir, yaralının gözlərinə sürtür. Xeyir sağalır, gözləri açılır. Xeyir xilaskarı qızla evlənir. Sonra Xeyir şahın və vəzirin ağır xəstə olan qızlarını sağaldır, arvadının razılığı ilə onlarla da evlənir. Nəhayət, Xeyir padşah olur. Bir gün Şəri görür, onu öldürmür, bağışlayır. Şər aradan çıxır, lakin kürd arxasınca gedib onu öldürür (Nizami. Yeddi gözəl. Filoloji tərcümə. “Elm”, Bakı, 1983).

Nizaminin son əsəri – “İskəndərnamə” ideallaşdırılmış hökmdar Makedoniyalı İskəndər (Aleksandr), onun səfərləri, qələbələri və müdriklərlə, filosoflarla söhbətlərinə həsr olunmuşdur (Nizami. İskəndərnamə. Filoloji tərcümə. “Elm”, Bakı, 1983). Nizami öz ideyalarını ortaya qoymaq üçün tarixi anaxronizmlərə yol verir, İskəndəri Azərbaycana və Çinə aparır, türklərlə görüşdürür, ruslarla vuruşdurur (İskəndər zamanında türklər və ruslar tarix səhnəsinə çıxmamışdılar, İskəndər Çinə gedib çatmamışdı), müxtəlif dövrlərdə yaşamış filosofları bir yerə, İskəndərin ətrafına yığır, onlara söz verir. Əsəri yazmağa başlayarkən qoy “bostan Çin ipəyli bəzənsin” deyir. Gözəl qızı, gəlini “Çin gözəli” bənzətməsi ilə tərif etmək Nizaminin sevimli üsullarından biridir. Hətta hindli gözəlin tərfi belə Çinsiz keçmir, Çini daha çox sevir. “Hindistandan Çinli meydana çıxdı”, “Ahutək Çində müşk bəsləmişdi, Hindistanda qərənfil yemişdi”. Çin biyabanını keçib abadlığa, behiştə meydan oxuyan bir yerə gələn “İskəndər bu gözəl diyarı görüncə, Ürəyi Hind sevdasından boşaldı”.

İskəndər Çin xaqanına, Çin türklərinin başçısına məktub yazır, tutduğu torpaqlarla, öz qələbələri ilə öyünür: “Həbəş hüduvundan Çinə gəlmişəm”, xoş məramla gəldiyini söyləyir: “Çində ağ yasəmən əkmək istəyirəm”. Öz gücünə güvənir, rəqibi hədələyir, onun başına ağır qoyur: “ey Çin türkü, ...sən tufan qarşısında çıraq tutursan”. Məni hörmətlə qarşılamasan, “ataram bütün Çin torpağını Çin deryasına”.

Çin Xaqanı ona ləyaqətlə cavab verir: “hiylə və

əfsun işlətməklə Çindən ərzağı yox etmək olmaz”, qolun zorludur, amma zor göstərmə deyir, “çünki tanrı hökmü padşahlıqdan güclüdür”. Bununla belə, “sülh döyüşdən yaxşıdır”. Xaqan vəzirə məsləhətləşir: Çinin alnındakı qırıqı necə açım? “Qoşunu Çin hüduvuna ona görə çəkdim ki, Turan mülkünü ələ gətirim” deyən İskəndər xaqandan yeddi ilin xəracını istəyir. Xaqanın onda “mənim yeddi il ömür sürəcəyimə bir xətt (təminat) yaz” kimi mənalı cavabı İskəndərin çox xoşuna gəlir, 6 ili sənə bağışlayıram, bir ilin xəracını ver, yetər deyir. Xaqanın qoşunla gəldiyini görəndə onun savaş etmək istədiyini zənn edən (səhvən) İskəndər hirsələnir, Çinliləri tənə edir: “Fitnəsiz anadan bir türk doğmamış...Qədimdə nə qədər doğru demişlər: “çinlilərdə nə əhd var, nə də ki, vəfa”. “Dar gözlülük onların sifətidir, çinlinin ürəyi əyri-üyrüdür”. Xaqanın xoşniyyətli olduğunu anlayan İskəndər bir il xəracı da ona bağışlayır.

Şah Xaqanın qonağı idi. Kim, hansı millət nədə mahirdir? Bu sual ətrafında gedən müzakirədə biri Rum (Bizans) rəssamlığını, digəri Çin naxışlarını təriflədi. Mübahisəni həll etmək üçün Rumlu və Çinli iki sənətkar arasında yarış elan olundu. Bir tağ quruldu, ondan pərdə asıldı. Rumlu sənətkar bir tərəfdə, Çinli sənətkar digər tərəfdə bir-birini görmədən işə başladılar. Yarış vaxtı başa çatdı. Pərdə götürüldü. Və...hər iki rəssamın çəkdiyi şəkil tamamilə eyni idi!!! Hamı heyrat içində idi, bunun necə olduğunu heç kəs anlamadı. Nəhayət, İskəndər kələfin ucunu tapdı, yenidən aradan pərdə asılmasını əmr etdi. Və...Rumlunun naxışı parladi, Çinlinin naxışı yox oldu. Pərdəni aradan bir də götürdülər, yenidən iki eyni şəkil göründü. Çinli elə gözəl seyyəl (güzgü) düzəldibmiş ki, Rumlunun çəkdiyi şəkli olduğu kimi əks etdirirmiş! Hər iki sənətkarın alğışa layiq olduğu bilindi.

Bu yerdə Nizami daha bir əfsanə danışır. Mani rəssam idi və Reydən (İrandan) Çinə gəlib peyğəmbərlik etmək istəyirmiş. Çinlilər bundan xəbər tutanda yolda büllurvari sərt maddədən parlaq bir hovuz düzəldtilər ki, sanki içində su var idi və suyun üzərində küləyə görə dalğalar yayılırdı və sanki hovuz kənarındakı otların yaşıl kölgəsi suya düşürdü. Susuzluğa dözə bilməyən Mani bura çatanda sevindi və saxsı kuzəni su ilə doldurmaq istədi. Kuzə hovuzda dəyib sındı. Mani işi başa düşdü. Fırçasını işə saldı və hovuzun üstündə ölü it çəkdi, sanki itin üstündə çoxlu qurd qaynaşırdı. Çində Maninin bu “hovuzdan uzaqlaş” əsərinə yüksək qiymət verdilər.

Xaqan şaha bir kənz bağışladı, “pəriçöhrə türk qızı”, “ağzi gözündən daha dar”. Xaqan onun çox gözəl, xoş avazlı və rud çalan və güclü döyüşçü olduğunu dedi. Sonra ruslarla ağır savaşda bu qız böyük igidlik göstərdi, eləcə də şahı vurğun etdi: “kənz azadlığa çıxdı, şah əsir düşdü”.

İskəndərin Çin dənizinə getməsi, gəmi ilə səyahət etməsi, başına macəralar gəlməsi də maraqlıdır. Hindli müdrik qocanın “niyə Çinli ağ, zənci qara rənglidir?” sualına cavab olaraq İskəndər bunun Günəşlə bağlı ol-

duğunu deyir. “İskəndərnamə”də böyük zəka sahibi gənc Ərşəmidəşə (Arximedə) İsgəndərin Çin kənizi bağışlaması, Ərşəmidəşin ona aşiq olması və bu səbəbdən ustad Ərəstunun, yəni Aristotelin dərslərini buraxması...kimi maraqlı məqamlarla dolu daha bir hekayə də nəql olunur.

Nizami dünyasını dəyişəndən təqribən 18 il sonra Azərbaycan monqolların əlinə keçəcək, yeni dövlətlər qurulacaq, kimlərsə əzab çəkəcək, nələrsə dağılacaq, kimlərsə, nələrsə yeni həyata başlayacaqdı...Monqol dövründə Azərbaycanla Çin arasında əlaqələr geniş vüsət alacaq, iqtisadi-ticari, mədəni, elmi əlaqələr daha da güclənəcəkdi.

* * *

1206-da Ümummonqol qurultayı Temuçini Çingiz xan adı ilə Böyük xan elan etdi. Çingiz xanın fəth etdiyi ilk torpaqlar arasında Çin vilayətləri də vardı. Çingiz xanın sağlığında Orta Asiya, İranın şimalı, Azərbaycan və oradan hərəkət edərək Qıpçaq elləri və Rusiya fəth edildi. Beləliklə, şərq Avropa ilə Beijing arasındakı torpaqlar monqolların əlinə keçdi. Çingiz xanın qurduğu və onun sələflərinin davam etdirdiyi Monqol imperiyası dünyanın ən böyük dövləti idi. Monqollar gücləndikcə onların ordusunda türklər üstünlük təşkil etməyə başladılar. Çingiz xan 1227-də öldü, lakin onun ən azı bir qismi türklərdən alınan güclü idarəetmə siyasəti onun oğulları və sonrakı nəsillər tərəfindən davam etdirildi. Çingiz xanın oğlu Ögedey 1234-də Çini məğlub etdi. Sonra Mönke (Münke, Mengü, Möngke) Böyük xan seçildi (hakimiyyəti: 1248-1257), o, Çini idarə etməyi öz öhdəsinə götürdü, qardaşı Hülaku (Hülegü) İranı və Bağdadı tutdu, xəlifəlik ləğv edildi (1268). Orta Asiyadakı Çağatay, Azərbaycan, İran və yaxın İslam ölkələrini idarə edən İlxanilər, eləcə də Rusiya-Qıpçaq ərazilərini birləşdirən Qızıl Orda –bu üç faktik olaraq müstəqil olan nəhəng xanlıqlar Monqol Böyük xanlarını, o cümlədən Yuan sülaləsinin (paytaxtı - Xanbalıq və ya Dadu, yəni Zhongdu və ya Beijing) təsisçisi Xubilay xanın böyüklüyünü qəbul edirdilər (bəzən könüllü, bəzən bir qədər çəkişmədən sonra). Beləliklə, Çin və Azərbaycan eyni bir dövlətdə, Böyük Monqol imperiyasında (paytaxtı - Xanbalıq və ya Dadu, yəni Zhongdu və ya Beijing) birləşmişdilər!

1256-cı ildə Hülaku İsmaililərin məşhur Alamut qalasını aldı, orada astronomik cihazlar və... məşhur alim, riyaziyyatçı, astronom, filosof, təbiətşünas Nəsirəddin Tusi vardı. Bir sıra qaynaqlar Çin imperatoru Mönke xanın rəsədxana qurmaq üçün N. Tusini Çinə gətirmək planı olduğunu deyir. Qaynaqlar həmçinin Hülakunun da rəsədxana qurmaq arzusuna düşdüyünü və bunun N. Tusidən qaynaqlandığını deyirlər (Tusi isə təşəbbüsün Hülakudan gəldiyini yazır). N. Tusi Hülaku ilə söhbətində rəsədxananın əhəmiyyətini səbəb-nəticə məntiqi ilə izah etmişdi: fərz edək ki, siz bir adama dağın təpəsindən iri bir şeyin aşağı buraxılmasını əmr etməsiniz. Böyük səs-küy, gurultu

yanarır və hamı qorxur, bunun nə olduğunu bilmədikləri üçün. Yalnız Siz və o şeyi buraxan adam narahat deyil, bildiyiniz üçün. Hülaku hər şeyi, hər səfərini N. Tusi ilə məsləhətləşərmiş. Azərbaycan şəhəri Marağada (Təbrizdən cənubda) təpə üzərində rəsədxana qurulması işinə 1259-da başlanıldı. Mönkenin ölüm xəbəri və Xubilayın taxta çıxması haqqında məlumat Hülaku xana çatanda Marağa rəsədxanasının qurulması işi xeyli qabağa getmişdi; bütöv qurulma 5 ildən artıq vaxt tələb etmişdi (Aydın Səyili. The Observatory in Islam. Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1988). Bir çox elm tarixçiləri Marağa rəsədxanasını bəşər tarixində ilk ən böyük rəsədxana və elmi institut sayırlar. Marağa rəsədxanasında əldə olunan fundamental elmi nəticələrə görə elm tarixində “Marağa inqilabı”, “Marağa məktəbi” kimi adlar yaranmışdır. Mönkenin rəsədxana qurmaq planının müzakirəsində Cəmaləddin adlı müsəlman astronomun iştirak etdiyi deyilir. Çin qaynaqlarında anılan Ça-ma-lu-tin (Cha-Ma-Lu-Ting) adlı astronom Xubilayla da astronomik cihazlar barədə müzakirə apardığı söylənir. Qaynaqlar Marağa rəsədxanasında 400 min kitab olduğunu iddia edirlər. Dünyanın müxtəlif yerlərindən gələn və müxtəlif zamanlarda Marağa rəsədxanasında çalışanlar arasında Çinli Fao-Mun-Ji'nin də adı çəkilir. Marağada tərtib olunan İlxani astronomik cədvəlinin Çində də tanındığı və istifadə olunduğu deyilir (George Sarton. Introduction to the History of Science. Robert E. Krieger Publishing Company, 1975, volume 2, pp. 1005-6).

İlxani vəzir Rəşid əl-Din Fəzlullah Həmadani (1247-1318) “Cəmi əl-Təvrix” (Tarixlər toplusu) əsərini dünya tarixi kimi fikirləşmişdi (mərkəzdə Monqol-türk tarixi olmaqla). Çin tarixi hissəsini yazmaq üçün iki Çinli tarixçi işə cəlb edilmişdi. Bu misilsiz monumental əsərin yalnız bir hissəsi qalıb. 1285-ci ildə Azərbaycana (Hülakülərin paytaxtı Təbrizə) gələn Çin nümayəndə heyətinin başçısını Rəşidəddin Bolad (Pulad) Çyen-syan adlandırır. O, Azərbaycanda qaldı (cənubda və şimalda), idarəetmə işində məsul vəzifələrdə çalışdı, Şirvanda dünyasını dəyişdi.

Hülaku ordusu ilə çoxsaylı Çin hərbi mütəxəssisləri də gəlmişdi (müxtəlif atıcı silahlar üzrə). Təbrizə Çindən həkimlərin gəldiyi (və dərmanlar gətirildiyi) də məlumdur. Gələn çinli rəssam və digər sənətkarlar Azərbaycan-İran sənətinə təsir göstərmişdilər; mini-atürlərdə Çin motivləri əks olunurdu. Əks təsir də (Azərbaycan və İranın Çinə) az olmayıb. Səyahətnamə, tarixi əsərlər və arxeoloji qazıntılar Çin-Azərbaycan əlaqələrinin sonrakı əsrlərdə də çox olduğunu deyir (Сара Ашурбейли. Экономические и культурные связи Азербайджана с Индией в средние века. «Елм», Баку, 1990. Сəh. 19-26).

Yuan imperiyasında kağız pul əsas rol oynayır. İlxanilər Çin icadı olan kağız pul (çou) siyasətini Azərbaycan və İranda da yürütmək istədilər (1294), lakin bu baş tutmadı.

İpək yolu ilə İslam sivilizasiyası, Avropa və Çin

arasında səyahət edənlər əksər hallarda Azərbaycandan keçir, xüsusi halda Çin ilə İlhanilər sülaləsi, o cümlədən Çin ilə Azərbaycan arasında ticari və elmi-mədəni əlaqələrin yaranmasında iştirak edirdilər. Marco Polo, onun atası və əmisindən ibarət Venetsiya (İtaliya) tacirləri 1271-1295-ci illər ərzində Çinə getmiş, orada yaşamış, Dadu (indiki Beijing) şəhərində Xubilay xan sarayında olmuş, Avropa və keçdikləri ölkələr haqqında məlumat vermişlər. Qeyd edək ki, gedəndə də, gələndə də onlar Azərbaycanın və İlhanilərin paytaxtı olan Təbriz şəhərində olmuşlar; Təbriz bölgənin ən böyük şəhəri, ticarət və mədəniyyət mərkəzi idi.

13-14-cü əsrlər Monqol imperiyası sayəsində nisbi sülh hökm sürür, Avropa, İslam aləmi, Asiya, xüsusilə də Çin arasında rahat hərəkət etmək olurdu, əlaqələrin inkişafı üçün əlverişli şərait mövcud idi (Pax Mongolica). Beynəlxalq ticarətin və elmi-texnoloji ideyaların şərqdən qərbə, qərbdən şərqə hərəkətinin təhlükəsizliyi təmin olunmuşdu. Tarix boyu dünyanın ən böyük səyyahlarından biri sayılan (təqribən 120 min km yol keçdiyi deyilən) İbn Bəttutə Təbrizdə olmuş ("dünyada gördüyüm ən gözəl bazarlardan biri burdadır", 1327), İlхани hökmdarı Əbu Səidlə görüşmüşdü. İbn Bəttutə Cənubdan Çinə daxil olmuş, 1345-də Quanzhou (Fudan), Beijing, Hangzhouda ("dünyada gördüyüm ən böyük şəhər") olmuş, Çin səddi haqqında da məlumat vermişdir (Marco Polo bu barədə heç nə deməmiş, onun Çində olmasını şübhə altına salanlar bu faktı da səbəb göstərmişlər. Hərçənd ki, İbn Bəttutənin də bəzi səfərlərinə, o cümlədən Çin səfərinə şübhə edənlər var).

* * *

Tarix boyu Çin-Azərbaycan əlaqələrini diqqətlə izləmək çətindir, bu, yəqin ki, mümkün deyil. Bu əlaqələr gah zillə qalxmış, gah xəfifləmiş, gah az qala yoxa yaxın olmuşdur. Sovet İttifaqı zamanı Azərbaycanda Çin haqqında məlumatlar çoxalmış, Çinə maraq artmışdı. Sovet İttifaqının dağılması, müstəqil Azərbaycan Respublikasının tarix səhnəsinə çıxması və Çin-Azərbaycan diplomatik əlaqələrinin qurulması yeni dövrün başlanğıcı oldu. Gediş-gəliş müqayisəolunmaz dərəcədə gücləndi.

Hər iki ölkənin yeni məkan, yeni iş üçün can atan şirkətləri qarşı ölkədə fəaliyyət göstərməyə başladılar. Çin şirkətləri Azərbaycanda birinci növbədə neft və enerji ağırlıqlı sahələrə girişdilər, Azərbaycan şirkətləri Çinə hər şeydən əvvəl ticarət və daşıma üçün üz tutdular. Çin universitetlərində müxtəlif səviyyələrdə təhsil almaq istəyən tələbələrin sayı artmaqda və onların Çində yayılma coğrafiyası genişlənməkdədir. Mən Beijingdə də, Şanxayda da çox azərbaycanlı tələbələr gördüm, onlarla görüşüb vəziyyətlərini öyrəndim, uğurlarına sevindim. Çinli tanışlarım bəzi azərbaycanlı tələbələrin çincə danışığına valeh olduqlarını söylədilər. Çin universitetləri ilə əlaqələrimiz genişlənməkdədir. Xəzər universitetinin rəhbəri kimi mən Beijing və

onun ətrafında, Şanxayda, Anhui və Guiçjou (Guizhou) əyalətlərində (paytaxt Guiyangda) fəaliyyət göstərən ali məktəblərlə tanış oldum, onların rəhbərləri və professorları ilə görüşdüm, beynəlxalq konfranslarda iştirak etdim, Çin elminin, texnologiyasının inkişafını görüb hiss etdim. Eyni zamanda Çin universitetlərinin, Çin professorlarının əməkdaşlığa ciddi maraq göstərdiyinin şahidi oldum.

Səmimi söhbətlər etdik. Çin zəka sahibləri və ziyalılarının dünyaya açıq gözlə baxdıqlarını, öz tarix və mədəniyyətlərini çox sevdiklərini gördüm, duydum, eyni zamanda onların daha yaxşı, daha güclü olmağa can atan tənqidi düşüncə sahibi olduqlarına da əmin oldum. Çinin iqtisadi yüksəlişi, elmi-texnoloji baxımdan tərəqqisi Çin gənclərində qürur hissi doğurur, onlar öz kimlikləri ilə fəxr edirlər, bu fikri mənim həmkarım olan çinli professorlar da təsdiq etdilər. Onlardan birinin "çox xəyalpərvər olmuşuq, göylərdə uçmuşuq, indi yerdə - gerçək dünyada güclənmək lazımdır" fikri yaddaşımda həkk olundu.

Çinin təbiəti haqqında xüsusi söhbət açmaq olardı. Böyük şəhərlərdən kənara, əyalətlərə getmədən Çini tanımaq mümkün deyir. Çinin təbii gözəllikləri də əyalətlərə çağırır. Quiçjou əyalətindəki dağlar, meşələr, şlalələr, körpülər, güllər-çiçəklər gəl-gəl deyir, insan təbiətlə qucaqlaşır, insan təbiətə qovuşur, insan rahatlaşır, rıqqətə gəlir. Əlbəttə ki, dünyanın ən böyük əhalisinə malik bir ölkənin problemləri də az deyil. Yaşayış səviyyəsinin yüksəldilməsi birinci yerdə dayanır. İndi təşəbbüs göstərmək, iş qurmaq təşviq olunur. Yüksələn xətt, Çinin güclənməsi çinliləri və Çinin dostlarını sevindirir, Çini özünə rəqib hesab edənlərdə isə qayğı yaradır, bəzilərinə təşvişə salır.

Çinin dostları sırasında dayanan Azərbaycan çinlilər üçün yeni cazibə mərkəzlərindən birinə çevrilməkdədir. Çinli böyük və kiçik şirkətlər Azərbaycanda yerləşir, fəaliyyətlərini genişləndirirlər. Azərbaycanlılar Çində oxuduqları kimi çinli tələbələr də Azərbaycan ali məktəblərində təhsil alırlar. Çin səfirliyi, Çin dilini öyrədən və yayan Konfutsi mərkəzi azərbaycanlılar arasında Çinə marağı təşviq edir, təsir və təmas dairələrini genişləndirirlər. Sadə çinlilər Azərbaycanda yerləşir, işləyir, azərbaycanca danışır, evlənib çoxuşaqlı ailə sahibi olur, iki xalq arasında körpü salırlar.

Çin və Azərbaycan arasında bənzərliklər çoxdur. Çində də, Azərbaycanda da böyük çaylar qərbdən şərqə doğru axır. Çinin də, Azərbaycanın da şərqini dəniz suları yuyur. Çinlilər də, Azərbaycanlılar da zəhmətkeşdirlər. Çinlilər də, Azərbaycanlılar da dost olmağı sevir, dostluğun qədrini bilirlər. Azərbaycan-Çin dostluğunun çiçəklənməsini, bol bar verməsini arzu edirəm.

*Çin azərbaycanlıların gözü ilə.
Bakı. 2013
Səh. 51-64*

GƏNCƏ - 4000

UNESCO-NUN BAŞ DİREKTORU
İRİNA BOKOVANIN AZƏRBAYCAN XALQINA TƏBRİKİ

UNESCO-nun baş direktoru İrina Bokova Azərbaycan xalqını qədim Gəncə şəhərinin təməlinin qoyulmasının 4000 illik yubileyi münasibətilə təbrik etmişdir

UNESCO-nun baş direktorunun müraciətində deyilir: "Mən böyük məmnunluqla Azərbaycan xalqını qədim Gəncə şəhərinin təməlinin qoyulmasının 4000 illik yubileyi münasibətilə təbrik edirəm.

İpək Yolunun qovşağında yerləşən Gəncə şəhəri bu yol boyu mövcud olan ticari və mədəni mübadilə ilə dialoqların qurulmasında böyük rol oynamışdır. Gəncə uzun müddətdir UNESCO-nun ideyası olan dialoq və qarşılıqlı anlaşmanın əsasında duran bilik, elm və müxtəlif insanların tolerantlığının qovşağı kimi tanınır.

Bu ruha malik Gəncə tarixin bütün dövrlərində filosofların, şairlərin, alimlərin məkanı olmuşdur. Təsadüfi deyildir ki, məhz dahi Nizami Gəncəvi və Məhsəti Gəncəvi burada yaşamış və yaratmışlar.

UNESCO xüsusən bu il Məhsəti Gəncəvinin yaradıcılığının 900 illik yubileyi çərçivəsində Parisdə yerləşən baş ofisində silsilə tədbirlərin keçirilməsindən məmnundur.

Gəncənin zəngin irsi və tarixi onun sakinlərini bir çox çətinliklər qarşısında güclü və möhkəm etmişdir.

Bu gün Gəncə şəhəri Mərkəzi Asiya və Aralıq dənizi arasında yerləşən Qafqaz da daxil olmaqla daha geniş bir coğrafiyada aparıcı yer tutur.

Bu münasibətlə Gəncə şəhərinin sakinlərini bir daha təbrik edirəm".

İyulun 3-də Gəncədə keçirilmiş ümumşəhər toplantısında bu barədə ətraflı danışılmış və UNESCO-nun baş direktorunun təbrik məktubunun mətni oxunmuşdur.

Toplantıda Gəncə Şəhər İcra Hakimiyyətinin başçısı Elmar Vəliyev, AMEA-nın Gəncə Elmi Mərkəzinin direktoru Fuad Əliyev, Gəncə Dövlət Universitetinin rektoru Yadigar Əliyev, tədqiqatçı-alım Tofiq Xəlilov və başqaları çıxış edərək, UNESCO-nun baş direktoru İrina Bokovaya, Gəncənin əsl tarixinin dəqiqləşdirilməsində misilsiz xidmətləri olan Azərbaycan dövlətinin başçısı İlham Əliyevə və milli dəyərlərimizin qoruyucusu, Heydər Əliyev Fondunun prezidenti, UNESCO-nun və İSESCO-nun xoşməramlı səfiri Mehriban xanım Əliyevaya minnətdarlıqlarını bildirmişlər.

Smithsonian
Institution

ABŞ ELMİ-TƏDQIQAT MƏRKƏZİNDƏN GƏNCƏYƏ TƏBRİK

ABŞ-ın elmi-tədqiqat və muzey mərkəzi olan Smitson İnstitutu Nizami Gəncəvi Beynəlxalq Mərkəzini Gəncə şəhərinin əsasının qoyulmasının 4000 illiyi münasibətilə təbrik edib

Diasporla İş üzrə Dövlət Komitəsinin mətbuat xidmətindən verilən məlumata görə, İnstitutun Asiya Mədəniyyəti Tarixi Proqramının direktoru Pol Mayklın adından göndərilən təbrikdə qeyd olunur ki, Gəncə gözəl və qədim tarixi şəhərdir, onun adı xüsusi heyranlıqla yunan və Romanın tarixi mənbələrində, ədəbiyyat və fəlsəfənin tarixi sənədlərində, əsasən də Nizami Gəncəvinin vətəni olaraq öz yerini tapıb.

Məktubda vurğulanır ki, Gəncə şəhəri tarixi əhəmiyyətini müasir dövrdə də qoruyub saxlaya bilib. Bu şəhər Şərqdə və müsəlman dünyasında ilk Demokratik Respublikanın beşiyi olmaqla əhəmiyyətini bir daha göstərə bilib. Gəncənin 4000 illik tarixini daha qədimlərə söykənən, bəşər insanının ilkin məskunlaşmasını əks etdirən tapıntılar da sübut edir.

MÜASİR DÖVRDƏ INNOVATİV TEKNOLOGİYALARIN TƏTBİQİNİN BƏZİ SOSIAL-FƏLSƏFİ ASPEKTLƏRİ

Eldar Şahgəldiyev,

*Xəzər Universitetinin Magistratura,
doktorantura və elmi işlər bölməsinin müdiri,
prorektor müavini, fəlsəfə doktoru*

“İnnovasiyalar” - yeni bir sahə kimi sosial fəlsəfə, elm və texnologiyanın fəlsəfəsinə şamil edilir; daha doğrusu, bu elm sahəsi praktsiologiyaya daxil olmaqla müasir fəlsəfi fikrin və düşüncənin bir hissəsidir. Hazırda innovasiyaların genezisi, strukturu və tarixi özünəməxsusluğu barədə çoxlu tədqiqat əsərləri mövcuddur. İnnovasiyaların müxtəlif aspektləri Platon, Aristotel, daha sonralar Bekon və Qaliley, Con Stüart Mill, Ernest Maç, Karl Marks, Martin Haydegger, Yurgen Habermas, Herbert Markuze, Tomas Kuhn, Vilard van Orman Quin və bir çox başqa filosoflar tərəfindən tədqiq edilmişdir.

Müasir dövrdə problemin tədqiqi davam etdirilmişdir. Jak Ellulun (Fransa) innovasiyaların genezisi, strukturu, fəsadları, dini əsasları, Erik von Hippelin (ABŞ) innovasiyaların demokratikləşdirilməsi, Robert Mertonun (ABŞ) innovasiyaların sosial strukturlaşması, mənəvi nizamlayıcı normativləri, Mario Avqusto Bungenin (Argentina-Kanada) texnologiyanın fəlsəfi-epistemoloji məsələləri, Hans Raderin (Niderland) elmin və texnologiyanın ümumi fəlsəfəsi, etikası, məntiqi və patentləşdirmənin fəlsəfəsi, Vladimir Vernadskinin (Rusiya) konkret elm sahələrinin fəlsəfəsi, Vyacheslav Stepinin, Vitaliy Qoroxovun və Mixail Rozovun (Rusiya) innovasiyaların sosial-mədəni fenomenologiyası, Halil İbrahim Ülkerin (Türkiyə) innovasiyaların tarixi, Zümrud Ecevit Sati və Özlem İşikın (Türkiyə) innovasiya strateji idarəetmə məsələləri və Zülfüqar İbrahiminin (Azərbaycan) intellektual resursların idarə olunmasının nəzəri

əsasları mövzularında tədqiqatlarını və çoxlu sayda digər elmi əsərləri misal göstərmək olar. Bununla belə, problemin şərhə ilə bağlı artmaqda olan elmi və texniki araşdırmalarda, təəssüflər olsun ki, innovasiyaların cəmiyyətdəki rolu və inkişafının təsbit olunmuş fəlsəfi kateqorial metodologiyası, onun tətbiqinin sosial-fəlsəfi məsələləri hələ də kifayət qədər işıqlandırılmamışdır.

Məsələn, Klarka görə təfəkkür alətləri və insan beyni bir-birini tamamlayır. İnsan beyni uzun uzadı, ixtiyari informasiyadan ibarət siyahını yadda saxlamaqda və onun üzərində əməliyyatlar icra etməkdə acizdir. Digər tərəfdən, insan beyni modellərin uzlaşdırılması və təbiətdə olan sadə assosiasiyaların emal edilməsində təfəkkür daha aktivdir. Bundan əlavə, insan təfəkkürü hər hansı bütöv bir əşyanın detallı təsviri edilməsinin mümkünlüyü baxımından məhduddur. Koqnitiv vasitələr bizə xüsusi üsullarla öz baxışlarımızı formalaşdırmağa imkan verir. Bu xüsusi ilmlər vasitəsilə koqnitiv alətlərin beynin üzərində təsiri təmin olunur ki, bu da bizim yeni simvollarla tanış olmağımıza səbəb olur və beynimizdəki fəaliyyət bir növ “yönəlmiş”, idrak alətləri ilə qarşılıqlı əlaqəyə köklənmiş olur.

İnnovasiyalara toplanmış elmi təcrübənin, predmetləşmiş fəaliyyətin nəticəsi kimi yanaşarkən, elmi təfəkkürün inkişafının səviyyəsini, konkret tarixi şəraiti və digər amilləri nəzərə almaq lazım gəlir. Çünki zaman keçdikcə bu gün innovativ olanlar köhnəlir və yerini daha aktual yenilikçilik ideyalarına verir.

İnnovativ texnologiyaların faydalılığı baxımından aşağıdakı iqtibaslar daha inandırıcı görünür. Belə ki, innovasiyalar bizi beynin imkanları xaricində olan, lakin qavranılması mümkün olan vasitələrlə təmin edir və kompleks problemləri komponentlərə ayıraraq beynimizə “problemi maksimum həll etmə gücü” imkanı verir. Yuxarıda göstəriləndən kimi, innovativ texnologiya və insanın emal imkanları arasında əlaqələr texnologiyanın mürəkkəbliyindən asılı olmayaraq mövcuddur. Məsələn, qələm və kağız keçmişdə çox faydalı alətlər olmuşdur və bu günümüzdə də faydalı alətlər olmaqda davam edir. Onlar bizə mövcud əqli vasitələrdən istifadə etmə imkanını verir. Misal üçün, bizim qısamüddətli yaddaşımız adi bir riyaziyyat məsələsini həll edərkən, məlumatın manipulyasiyası üçün lazım olan bütün informasiyanı yadda saxlamaq imkanına malik deyil. Lakin bu alətlər vasitəsilə insanlar problemi yazır, hər bir əməliyyat ilə iş aparır və nəticədə məsələni uğurla həll edə bilirlər. Bu mənada

qələm və kağız bizim mövcud, lakin məhdud idraki ehtiyatlarımızı işə salır.

Robert Heilbroner (ABŞ) "Maşınlar tarix yazırlarmı?" adlı essəsində texnologiyanın cəmiyyətə məhdud təsir üsullarını təsvir etmişdir. O iddia edir ki, əslində hər hansı bir cəmiyyətin öz şəxsi münasibəti və xüsusiyyətləri texnologiyanın təsirlərini təyin edir. O müəyyənləşdirmişdir ki, ideologiya texnologiya ilə onların cəmiyyətə birgə təsiri arasında duran başlıca təsir qüvvəsidir. Beləliklə, belə bir nəticəyə gəlinmişdir ki, ideologiya cəmiyyətin texnoloji resurslarının artması ilə innovasiyaların əhəmiyyəti daha da dərinləşən təsir qüvvəsi olaraq qalır. Digər bir tərəfdən, Heilbroner iddia edir ki, ictimai siyasət texnologiyanın qəbul olunan tərəfini mənimsəməyi diktə edir. Dövlət dəstəyi formasında sosial təsirlər müəyyən vasitələrin istehsalını İngiltərə və Fransada sıxışdırmış, Amerikada isə bu, uğurla həyata keçirilmişdir. Dövlət dəstəyi Amerikada texnologiyanın inkişafına təkan vermişdir. İnternetlə bağlı məsələləri araşdırarkən belə bir nəticə hasil olmuşdur ki, internetin inkişafı təkcə sosial-iqtisadi status və vaciblikdən yox, həm də müntəzəm siyasi və sosioloji təsirlərdən baş verir. Ən nəhayət, Heilbroner iddia edir ki, texnoloji inkişaf cari sosial şəraitə uyğunluqdan asılıdır. İşçi qüvvəsinə ehtiyacı azaldan texnoloji vasitələr ucuz işçi qüvvəsinin çox olduğu cəmiyyətdə asanlıqla qəbul oluna bilməz və kütləvi bazara ehtiyac olan bir cəmiyyətdə isə kütləvi istehsal texnologiyası daha faydalı ola bilər.

Texnologiyanın təsirlərini məhdudlaşdıran yuxarıdakı fikirlərlə yanaşı, belə bir deyim var: "ehtiyac kəşflərin anasıdır". Özünün "Silahlar, mikro-örqanizmlər və polad" (1997) adlı kitabında Jared Diamond (ABŞ) cəmiyyətin yalnız ona ehtiyacı olduğu və özünün dəyərləri ilə üst-üstə düşdüyü halda yeni texnologiyaları qəbul edə biləcəyinə dair misallar göstərir. ABŞ-la bağlı bir sıra misallara digər millətləri məğlub etmək üçün atom bombasının yaradılması, pambığın əllə təmizlənməsini əvəz edən pambıqayırən maşının kəşfi, suyun nasosla vurulması problemini aradan qaldırmağa yönəldilmiş buxar mühərrikinin ixtirası kimi misallar daxildir. O qeyd edir ki, bəzi hallarda "ehtiyac kəşflərin anasıdır" deyimini, əslində, "kəşflər ehtiyacın anasıdır" formasında olmalıdır, çünki bir çox şeylər kəşf olunandan sonra ixtiraçı tərəfindən yeni texnologiyadan istifadə kəşf olunur. Cəmiyyətin yeni texnologiyaları qəbul etməsindən əvvəl istehlakçının bu yeni texnologiyaya ehtiyac hiss etməsi məsələsi sərbəstdir. Buna misal olaraq Thomas Edisonun (ABŞ) fonografini, motor mühərrikinə göstərə bilirik. Bu məhsulların cəmiyyətə təsir gücü və cəmiyyət tərəfindən qəbul edilməsi illər sonra baş verdi. Bütövlükdə köhnə texnologiya ilə müqayisədə yeni texnologiyanın nisbi iqtisadi üstünlüyü, ictimai dəyər və nüfuz, maraqların üst-üstə düşməsi kimi səbəblər yeni texnologiyanın dövlət tərəfindən dəstəyinə və cəmiyyət tərəfindən qəbul edilməsinə təsir edir.

Müasir dövrə xas olan bu tipli problemlərə dair daha dərinləndirən analitik və sosial fəlsəfi təhlillərin aparılması bizə məhz gələcək tədqiqat işinin mövzusunun müəyyənləşdirməkdə kömək etmişdir.

Bizim fikrimizcə, bu problemin şərhini: a) fəlsəfi təhlillərin predmeti olmaqla; b) fəaliyyətin ümumbəşəri sosial-mədəni dəyərlər kompleksinə söykənməsilə; c) praksioloji istiqamətdə və d) fenomenal kontekstdə öyrənilməlidir. Bu baxımdan, anlayış aparatının müəyyən edilməsi üçün çoxsaylı terminoloji analoqların təhlili, obyekt-subyekt əlaqələrinin tarixi, qnoseoloji, metodoloji əsasların müəyyən edilməsi və elmi innovasiyaların yenilikçilik ehtiyatlarının, kommersiyalaşdırılması modellərinin və standartlarının tədqiqi və innovasiya risklərinin sosial səmərəliliyinin ölçülməsi üçün zəruri və optimal sosial şəraitin müəyyənləşdirilməsinə ehtiyac vardır.

Bu kimi məsələlərin daha dərinləndirən tədqiq edilməsi, müasir qloballaşan dünyada milli səviyyədə innovasiya siyasətinin tənzimlənməsinə yardımçı olmaqla "Azərbaycan 2020: gələcəyə doğru" konsepsiyasının ruhuna da uyğundur. Bu yeniliklərin öyrənilməsi qabarıq və birbaşa təqdim edilən şərhlərin tədqiqini, eləcə də, müxtəlif maraqlı və faktiki materiallara əsaslanan müəllif təkliflərini ehtiva edir.

Qərb qaynaqlarında innovasiyaların tətbiqi məsələlərinin imkanı əsasən daha çox ideoloji, xüsusi iqtisadi və fəlsəfi vasitələrə xidmət etmir. Rusiya innovasiya təcrübəsinə gəldikdə isə, innovasiya orada daha çox ölkənin Ümumi Daxili Məhsul payını təmin edən dövlət prioritetinin elmi kimi, elmi-texniki potensialın inkişafına xidmət edən universal qanunlar kimi təqdim edilir. Digər Qərb mənbələri isə innovativ texnologiyaları "fəlakətin miqyası," idarəetmənin mümkünsüzlüyü, çatışmazlığı və dağınıqlığı, cəmiyyətin psixoloji məyusluğu kimi ekstra-iqtisadi reallıqlar kimi qiymətləndirilir. Belə bir yanaşma innovasiyalara xaosluq və deviant elm səciyyəsi etiketləri qoşmaqla diqqəti daha çox cəlb edir.

Bu tezis düzgün daxili təhsilin, elmi mədəniyyətin və təfəkkürün təşəkkülünün müsbət amillərini yalnız kvazi və iqtisadi stimullarla eyniləşdirir. Məlumdur ki, belə hallarda, intellektual potensialdan istifadə çətinləşir, biliklərə əsaslanan iqtisadiyyatın yaradılmasına kölgə salınır.

Qeyd etmək lazımdır ki, bəlağətli səslənsə belə, zənnimizcə, insan təbiəti çoxölçülü olduğundan, onun innovativ ideyalarının tətbiqinin "əhatə dairəsi və ya örtük gücü" elə onun "kosmik kostyumuna" çevriləcəkdir.

Nəhayət, innovasiyaların məntiqi-empirik, sayentometrik, neopozitivist, postpozitivist, fenomenoloji, ehtimallıq, sahələrarası, tarixi və aksioloji, praksioloji, rekonstruktivist, prosoqrafik, epistemoloji, dekonstruktiv və digər aspektlərdən tədqiqi, onun tətbiqi məsələlərinə yanaşmada vahid sosial-fəlsəfi konsepsiyanın işlənməsi və sistemli həlli imperativ metodologiyanın hazırlanmasını zəruri edir.

BİR ALİM VƏ MÜƏLLİMLƏ İKİ GÖRÜŞ

Xatirə Fuad Qasımzadənin həyat və yaradıcılığına həsr olunmuş "İnana bilmirəm..." kitabı üçün yazılmış və həmin kitabın xatirələrindən ibarət ikinci hissəsində çap edilmişdir. Xatirəni orijinalda yazıldığı kimi (kitabda verildəndən bir qədər fərqli şəkildə) təqdim edirik

*Hamlet isaxanlı,
fizika-riyaziyyat elmləri doktoru, professor,
Xəzər Universiteti Direktorlar və Qəyyumlar Şurasının sədri*

İnsanın həyatı necə keçir? İnsan həyatı boyu kimlərlə, nələrle rastlaşır? Və ya insan həyatı boyu çox insanlarla görüşür, onlardan hansılar insanın yaddaşında iz salır? Yəqin ki, insanın həyatını səciyyələndirən ölçülərdən, əlamətlərdən biri də onun görüşlərindən, xüsusilə də yadda qalan görüşlərindən ibarətdir... İnsanın ictimai varlıq olduğunu, insanla ətrafdakılar arasındakı münasibətlərin həyatın təşkilində əsas rol oynadığını, ümumiyyətlə, insan sözünün ünsiyyət sözü ilə yaxınlığını da yada salanda insan həyatının görüşlərdən hörüldüyünü qəbul etmək mümkündür.

Fuad Qasımzadənin bir alim və müəllim kimi fəaliyyəti, şəxsi keyfiyyətləri, heç şübhəsiz, uzun illər onunla yanaşı çalışmış həmkarları və onun tələbələri tərəfindən, yəni Fuad müəllimi məndən qat-qat yaxşı tanıyan insanlar tərəfindən anılacaq və dəyərləndiriləcək. Mən Fuad müəllimlə bağlı iki hadisəni yada salmaqla onun xatirəsini yad etməyi özümə borc bilirəm.

Azərbaycan (indiki Bakı) Dövlət Universitetində

mexanika-riyaziyyat fakültəsində oxuyurdum. Əsas riyazi fənlər və bəzi təbiət elmləri fənlərindən əlavə ictimai fənlər adı altında birləşdirilən və ideoloji mahiyyət daşıyan dərslər də mövcuddu; daha dəqiq desək, Sovet İttifaqı Kommunist Partiyasının tarixi, dialektik materializm və tarixi materializmdən ibarət fəlsəfə, siyasi iqtisad və elmi kommunizm nəzəriyyəsi dərsləri fakültəsindən və ixtisasından asılı olmaya-raq hamı üçün məcburi idi. Eşitdiyimə və şəxsi müşahidələrimə görə, riyaziyyat və təbiət elmləri üzrə təhsil alan tələbələrin əksəriyyətinin bu ictimai fənlərdən xoşu gəlməzdi, üstəlik, onları öyrənmək və imtahan verməkdə müəyyən çətinlik çəkərdilər. Mən tarixi və fəlsəfəni sevirdim, ümumiyyətlə humanitar və sosial elmlərlə aram yaxşı idi.

Əlbəttə ki, yuxarıda adları çəkilən fənlərin məzmununda, metodologiyasında və açıq ideoloji məqsədində müəyyən süniliyi görürdüm. Lakin humanitar sahələrə orta məktəbdən başlayan marağım davam

edirdi, hətta bu marağımı yeniləşdirən və gücləndirən qaynaqlarla üzləşir və onları öyrənirdim. Nəticədə, ali məktəbdə keçilən ictimai fənlər mənə əziyyət vermirdi, bəzi yoldaşlarım kimi, söz yerindəsə, o fənlərdən zəhləm getmirdi.

Ali məktəbi bitirmək üçün müəyyən tədqiqat işi (diplom işi) yazıb onu müdafiə etmək, digər tərəfdən isə fəlsəfədən imtahan (“dövlət imtahanı”) vermək lazım idi (1970-ci il). Xəbər tutduq ki, fəlsəfə üzrə dövlət imtahan komissiyasının sədri professor Fuad Qasımzadədir. Onu tanıyan bəzi tələbələr sevindilər, Fuad müəllim mehriban və rəhmli insandır, dedilər.

İmtahan başlandı və...ara qarışdı. Deyəsən, fakültə rəhbərlərindən kimsə Fuad müəllimə yaxşı oxuyanların, xüsusilə də fərqlənmə diplomu almağa namizəd olanların siyahısını vermiş və bir qədər amiranə tərzdə “onlar əla almalıdırlar” deyibmiş. Fuad müəllim isə cavabında sakitcə “gəlsinlər, imtahan versinlər, baxarıq” söyləmiş və imtahan biletlərini nəzərdən keçirmək işini davab etdiribmiş. Bu ədəbli, korrekt cavabı qəbul etmək əvəzinə fakültə təəssübkeşi rolunu oynayan rəhbər işçi “Əşşi, sənin fəlsəfən kimə lazımdır? Bunlar riyaziyyatçılardır, mane olma, qiymətlərini yaz getsinlər” - deyərək, hadisələrin gedişini öz normal məcrasından çıxarıbmış. Məsələnin bu həddə çatması Fuad müəllimi, təbii olaraq, əsəbiləşdirsə də, o, “Kim necə imtahan versə, o cür də qiymət alacaq, nə az, nə çox”- deyərək, sakitcə imtahana başlayıbmiş.

İmtahanın gedişi gözlənilməyindən fərqli idi. Yuxarıda izah etdiyim kimi, yaxşı oxuyan tələbələrin bir çoxu humanitar və sosial elmlərin, o cümlədən fəlsəfənin mənimsənilməsində çətinlik çəkirdilər. Həm fərqlənməyə namizəd olanların, həm ümumiyyətlə, riyaziyyatı yaxşı oxuyanların bir hissəsi bu imtahanda aşağı qiymət almağa başladılar. Ortaya gərginlik çökmüşdü. Bəziləri imtahandakı aşağı qiymətləri Fuad müəllimin - imtahan komissiyası sədrinin hirsənlənməsi ilə izah etməyə çalışırdılar. İçəridən çıxanlar Fuad müəllimin qaşqabaqlı olduğunu deyirdilər.

Mənim növbəm çatdı. İçəri çağırıdılar, imtahan biletini çəkib əyləşdim. Fuad müəllimin kefi o qədər də yüksək görünmürdü. Çox gözləməyib, cavab vermək istədiyimi bildirdim. Fuad müəllim əvvəlcə, “nə tez, təzə gəldin ki” desə də, birdən “hazırsansa, gəl” - deyərək mənə imtahan masasına çağırırdı. Dialektik materializmə aid birinci sualı danışmağa başladım. O, başını aşağı salıb diqqətlə qulaq asırdı, bir az sonra üzünü qaldırdı, üzümə baxdı. Hiss etdim ki, cavabım xoşuna gəlir. Birinci suala tam cavab verdikdən sonra tarixi materializmə aid ikinci suala keçməmi istədi. Danışmağa başladım, beş-altı cümlə demişdim ki, birdən “dayan” dedi və imtahan komissiyası

üzvlərindən birinə “Arif Babayevi çağırın, imtahana gəlməsini xahiş edin” - dedi. Professor Arif Babayev riyazi analiz kafedrasının müdiri idi, bu istedadlı riyaziyyatçı ali təhsilimizin birinci və ikinci illərində bizə riyazi analiz üzrə mühazirələr oxumuşdu. Fuad müəllimin niyə məhz Arif müəllimi dəvət etdiyini bilmirəm. Arif müəllim içəri girdi, “nəsə olub?” - deyərək, Fuad müəllimin üzünə baxdı. Fuad müəllim əli ilə məni göstərdi və “Arif müəllim, tanıyırsınız mı bu tələbəni?” - deyərək, davam etdi. Arif müəllim cavabında “hə, yaxşı tələbədir” - deyib, “nə olub ki?” sualını da verdi. Fuad müəllim gülümsədi: “Arif müəllim, amma mən bu tələbəni heç tanımırdım, ilk dəfədir üzünü gördüm. O, elə cavab verdi ki, ona “əla” qiymət yazmamaq olmaz. Görürsünüz mü, tələbənin imtahan qiyməti məndən yox, tələbənin hazırlığından və cavabından asılıdır. Kim deyirsə Fuad Qasımzadə tələbənin qiymətini kəsir, o böyük səhv edir”. Arif müəllim sakitcə ümumi bir “sağ olun” dedi, bu imtahana görə və fərqlənmə diplomu alacağım münasibətilə mənə təbrik etdi.

İllər keçdi. Ali məktəbi bitirməyimizdən və ya Fuad Qasımzadədən söz düşəndə bəzən tanış və dostlarla bu hadisəni yada salırıdım. Bir dəfə professor Fuad Məmmədov mənə başçılıq etdiyi və gərək ki, Fuad Qasımzadənin idarə heyəti üzvü olduğu “Simurq” Mədəniyyət Assosiasiyasının toplantısında “Ali təhsilin inkişafı və problemləri” mövzusunda mühazirə oxumağa dəvət etdi. Fuad müəllim (Qasımzadə) birinci sırada əyləşmişdi, çox diqqətlə qulaq asırdı. Bir neçə sual verdi, müzakirədə çıxış etdi, çox təriflədi. Müzakirə bitəndən sonra mən yuxarıda söylədiyim dövlət imtahanı hadisəsini onun yadına saldım. Onun əhvalı xoş idi, mehriban idi, amma şən deyildi. Xəyala daldıq.

Çox az bir zaman keçdi. Fuad Qasımzadənin ailəsindən Anar mənə zəng etdi, Fuad müəllim haqqında kitab hazırladıqlarını dedi. Valideyn dünyasını dəyişəndən sonra övlad həmişə onun haqqında düşünsə, onun haqqında xatirələri yazıya keçirmək istəyirsə, həm övlad, həm dünyasını dəyişən valideyn hörmət və ehtiram doğurur. Böyük kiçiyi gözəl tərbiyə etmiş, kiçik böyüyün xatirəsini əziz tutur. Ruhun şad olsun, Fuad müəllim! Sağ ol, Anar!

*“İnana bilmirəm...”
(tərtibçi: Anar Məmmədov)
Bakı, Elm, 2012*

səh. 475-477

**ALMAN ANALİTİK:
“MİNSK QURUPU QEYRİ - EFFEKTİVLİYİNİ
ÇOXDAN SÜBUT EDİB”**

*Avropalı siyasi analitik və strateq
Frank Şvalba Xotun (Frank Schwalba-Hoth) APA-ya müsahibəsi*

- Cənab Frank Şvalba, Azərbaycanla Avropa Birliyi arasında münasibətlərin müasir inkişaf səviyyəsini necə dəyərləndirirsiniz?

- Gəlin, əvvəlcə Avropa Birliyini nəzərdən keçirək. Avropa Birliyi nə dövlət, nə federasiya, nə konfederasiyadır, bu tamamilə yeni bir şeydir. Buna görə də, Avropa Birliyində dəyərlər maraqlardan vacibdir. ABŞ, Rusiya, Çin və və başqa dövlətlərin siyasəti kimi Azərbaycanın da siyasəti milli maraqlara əsaslanır. Avropa Birliyində isə maraqlar çox da üst-üstə düşmür. Almaniya, İtaliya, Fransanın maraqlarının ziddiyyət təşkil etdiyi Balkan böhranına baxın. Buna görə də, bizdə dəyərlər siyasəti inkişaf edib, biz müəyyən dəyərləri müdafiə edirik. Avropa Birliyi ilə işləyən ölkələr üçün bu bir qədər çətindir. Çünki maraqlar naminə kompromisə getmək olar: məsələn, ərəb ölkələrinin dəvə bazarında, Tehrandə xalça bazarında. Lakin söhbət dəyərlərdən gedirsə, kompromisə getmək çətindir, buna görə AB ilə əməkdaşlıq etmək asan deyil. Bu, birincisi. İkincisi isə, biz öz təcrübəmizdən anladığımız ki, transmilli, regional əməkdaşlıq daha sərfəlidir. Biz gördük ki, almanlar, fransızlar son yüz ildə üç dəfə müharibə ediblər, lakin bu problemləri əməkdaşlıq yolu ilə həl etmək olardı. Buna görə, Cənubi Qafqaz ölkələrinə əməkdaşlıq təklif edirik. Biz bütün Cənubi Qafqaz ölkələri ilə bərabər səviyyədə münasibətlər qurmaq istəyirik. Bu, Avropa Birliyinin xarici siyasətidir. İndi isə, Azərbaycanın xarici siyasətinə keçək. Azərbaycan Avropa ilə

Asiyanın kəsişməsində yerləşir. Azərbaycanda, həmçinin, ABŞ və İsrailin maraqları mövcuddur. Avropa Birliyinin bir tərəfdən Azərbaycanla energetika sahəsində əməkdaşlıq etməsi, digər tərəfdən insan haqları ilə bağlı bəzi aspektləri tənqid etməsi tamamilə normaldır. Düşünürəm ki, Azərbaycan Avropa Birliyinin tələbə mübadiləsi, yaxud təkcə energetika deyil, digər sahələrdə təklif etdiyi əməkdaşlıq imkanlarından istifadə etməlidir. Avropa Birliyi səviyyəsində daha çox uyğunlaşmaq zəruridir. Axı, 28 ölkənin birləşdiyi (tezliklə Xorvatiya da qoşulacaq) AB çox şey təklif edir. AB öz tərəfdaşlarını anlayır, siyasətdə dost tapmaq çətindir, qarşılıqlı hörmət səviyyəsində münasibətlər qura biləcəyin adamlar tapmaq isə zəruridir. Əgər qarşılıqlı hörmət varsa, bir çox problemləri həll etmək olar. O zaman siz ayaqqabı və paltarını tez-tez dəyişən adamlar kimi dostlarını dəyişən ABŞ-dən və təkcə Şimali Qafqazda deyil, bütün Qafqaz regionunda hökmranlıq edən Rusiyadan fərqli olaraq Avropa Birliyinin daha stabil tərəfdaş olacağını görəcəksiniz.

- Bilirsiniz ki, Cənubi Qafqaz regionunda münaqişələr kifayət qədərdir. Siz bu münaqişələrin yaxın vaxtlarda həllini mümkün sayırsınız?

- Çin atalar sözündə deyilir: “Daşı yalnız onun üzərinə daim düşən su damcıları deşə bilər”. Bir tərəfdə müqəddəratı təyin etmə, digər tərəfdə ərazi bütövlüyü dayanan Qarabağ münaqişəsində də eyni vəziyyətdir. Bütün qətnamələrdə ərazi bütövlüyünə, həmçinin millətlərin öz müqəddəratını təyin etmə prinsipinə hörmətlə yanaşmanın zəruriliyi vurğulanır. Düşünürəm ki, münaqişənin həlli üçün kiçik addımlardan - tərəflər arasında etimad mühiti formalaşdırmaqdan başlamaq lazımdır. Hər iki tərəf snayperləri cəbhə xəttindən uzaqlaşdırmalıdır. Həmçinin, Dağlıq Qarabağa bitişik rayonlar barədə razılaşmaq lazımdır. Əgər siz Ermənistanın işğal etdiyi Dağlıq Qarabağa bitişik rayonlar barədə razılığa gəlsəniz, bu hələ Dağlıq Qarabağda ermənilərin dominantlığı ilə barışmaq deyil. Lakin ilk addım Dağlıq Qarabağa daxil olmayan rayonlar üzrə danışıqlara başlamaqdır. Əgər siz Ermənistanı bu məsələdə təzyiq etsəniz, onda onların Dağlıq Qarabağ ətrafında bu qədər çox rayonu niyə işğal etdiklərini izah etməsində çoxlu problemlər yaranacaq. Həmçinin, Dağlıq Qarabağın erməni əhalisi üçün də qarantiyalar lazımdır. Onların bu torpaqlarda

yaşaması, öz dilində danışması üçün qarantiyalar. Dünyada birgə yaşayışın çox modeli var, Aland adalarına baxın. Bu, münaqişəni həll etməyə möcüzəli nümunədir. Bu onu göstərir ki, beynəlxalq siyasətdə həll olunmayan situasiyalar yoxdur.

- Avropa Birliyinin ərazi bütövlüyünü, həmçinin millətlərin öz müqəddəratını təyinetmə prinsiplərini dəstəklədiyini dediniz. Belə olan halda, sizə elə gəlmir ki, AB Azərbaycana münasibətdə ikili standartlar siyasəti yürüdür. Axı ermənilər niyə öz müqəddəratını Azərbaycan ərazilərində müəyyən etməlidir?

- AB həmişə bu iki prinsipi dəstəkləyəcək, əlbəttə ki, erməni tərəfi də Azərbaycan tərəfi kimi bu prinsiplərdən birini istisna etmək istəyir. Lakin siz AB-nin Cənubi Qafqazla bağlı hər qətnaməsində bu iki prinsipə rast gələ bilərsiniz. Lakin münaqişənin həlli üçün tərəflərin iradə nümayiş etdirməsi vacibdir.

- Münaqişənin nizamlanması üçün ATƏT-in

Minsk Qrupuna hələ də ehtiyac var?

-Düşünürəm ki, Minsk Qrupu qeyri effektivliyini çoxdan sübut edib, ona görə də bu mexanizm daha yaşlı və təcrübəli şəxslərdən təşkil olunmuş digə mexanizmlə əvəzlənməlidir.

- Bu gün Azərbaycan Avropa dəyərləri və standartlarına nə dərəcədə yaxındır?

- Mən bunu Avropa standartları adlandırmazdım, bu, global standartlar və dəyərlərdir – insan haqları, şəffaflıq. Dünyada heç bir ölkə mükəmməl deyil. Almaniyada da etməməli olduğu çox şeyi edir. Lakin istənilən ölkə öz rəhbərliyinin səmərəsiz fəaliyyətini tənqid edə bilər. Əminəm ki, Azərbaycan doğru yoldadır. Almaniya nasist rejimindən sonra malik olduğumuz strukturu qurmaq üçün 50 il lazım gəldi. Prinsipcə, sabiq sovet respublikasında bu niyə daha tez baş verməlidir? Bu, zaman məsələsidir.

25.06.2013

“ATƏT-İN MİNSK QRUPUNA NƏ EHTİYAC VARDI?”

ATƏT Minsk Qrupu Dağlıq Qarabağ münaqişəsinin həlli ilə bağlı tərəflərə bir sıra təkliflər təqdim edib; bu barədə APA - ya açıqlamasında ATƏT Parlament Assambleyasında (PA) Azərbaycan nümayəndə heyətinin rəhbəri, Milli Məclisin vitse - spikeri Bahar Muradova bildirib

O qeyd edib ki, edilən təkliflər Ermənistanın işğal etdiyi torpaqları azad etməsi ilə bağlı BMT - nin 4 qətnaməsi ilə uyğun gəlmir: “İrəli sürülən təkliflər iqtisadi əlaqələrin yaradılması, inam və etimad doğuran tədbirlərin həyata keçirilməsi, qoşunların təmas xəttindəki snayperlərin geri çəkilməsi, Azərbaycan və Ermənistan prezidentlərinin qarşılıqlı kompromisə gələrək münaqişənin birdəfəlik həlli ilə bağlı bir variant üzərində dayanmasıdır. Lakin BMT-nin 4 qətnaməsi və digər beynəlxalq təşkilatların qəbul etdiyi sənədlər, beynəlxalq hüquq normaları tələb edir ki, Ermənistan ən əvvəl işğal etdiyi torpaqları azad etməli, qaçqın və köçkünlər öz yurdlarına qayıtmalıdır. Bundan sonra hansısa əlaqələrdən danışmaq olar. Amma indi onlar yuxarıda sadaladığım belə bir təkliflə çıxış edirlər. Əgər Azərbaycanla Ermənistan özləri münaqişəni belə həll edəcəkdisə, o zaman ATƏT-in Minsk Qrupuna nə ehtiyac vardı? Əgər Minsk Qrupu bu münaqişənin həllinə çalışırsa, ilk növbədə qəbul etdiyi sənədə və BMT-nin qətnamələrinə əsaslanmalıdır”.

B. Muradova eyni zamanda qeyd edib ki, ATƏT PA - nın son yay sessiyasında ATƏT Minsk Qrupunun konfransının çağırılması haqqında irəli sürülən təklif Minsk Qrupuna daxil olan bir çox ölkələr tərəfindən dəstəklənir: “Lakin ermənilər bunu nədənsə süngü ilə qarşıladılar, etiraz elədilər. Belə bir gülünc argument də irəli sürdülər ki, əgər Minsk Qrupunun konfransı çağırılsa, Cənubi Qafqazda vəziyyət yenidən 20 il əvvəlki müharibə vəziyyətinə qayıdacaq. Qarşılıqlı ziddiyyətlər, sonu görünməyən proseslər baş verəcək. Onlar dünya birliyini münaqişənin eskalasiyası ehtimalı ilə qorxutmaq istəyirlər. Amma Minsk Qrupuna üzv ölkələrin ixtiyarı var ki, konfransın keçirilməsini təmin etsinlər və münaqişənin həllinə töhfə verə biləcək yeni addımların müəyyənləşməsində iştirak etsinlər”. B. Muradova bildirib ki, konfransda başlıca olaraq münaqişənin həlli ilə bağlı iştirakçı üç üzv dövlətdən hesabat tələb ediləcək.

AZƏRBAYCAN RƏSSAMLARI MOSKVA BEYNƏLXALQ FESTİVALINDA

İyunun 27-30-da Mərkəzi Rəssamlar Evində “Ənənələr və müasirlik” VII Moskva Beynəlxalq festivalı keçirilmişdir

Dünyanın 21 ölkəsindən olan 300-dən çox rəssam festivalda öz əsərlərini nümayiş etdirmişdir. Açılış mərasimində çıxış edən festivalın kuratoru və təşkilatçısı Vera Kiselyova qeyd etmişdir ki, bu, ənənəvi və müasir sənətdə səkkiz cərəyanı bir araya gətirən yeganə festivaldır. Bu il iştirakçıların əsərləri beynəlxalq münisflər heyəti tərəfindən 26 nominasiyada qiymətləndirilir.

Azərbaycanın Rusiyadakı səfiri, MDB ölkələrinin Humanitar Əməkdaşlıq Fondu İdarə heyətinin sədri Polad Bülbüloğlu öz çıxışında demişdir: “Mən MDB ölkələrinin Humanitar Əməkdaşlıq Fondu İdarə heyətinin sədri kimi sevinirəm ki, bugünkü sərgidə MDB-nin demək olar ki, bütün ölkələri təmsil

olunmuşdur. Əlbəttə, Azərbaycanın səfiri kimi bütün dünyada şöhrət qazanmış görkəmli sənətkar Tahir Salahovun, gənc rəssam Məryəm Ələkbərlinin, Azərbaycan Dövlət Rəssamlıq Akademiyasının dosenti Namiq Məmmədovun öz əsərlərini sərgiyə təqdim etməsi məni sevindirməyə bilməz. Bu gün əsl sənət bayramı, dostluq bayramı, rəsm bayramıdır”.

Rusiya Rəssamlıq Akademiyasının vitse-prezidenti, Azərbaycanın və Rusiyanın görkəmli rəssamı, festivalın beynəlxalq münisflər heyətinin sədri Tahir Salahov münisflər heyətinin üzvləri adından festival iştirakçılarını salamlayaraq demişdir ki, bu meydanda müxtəlif ölkələrin və nəsillərin nümayəndələri olan rəssamlar görüşür, yaradıcılıq fikirlərini mübadilə edir, humanizm və əməkdaşlıq

ideyalarını dünyaya çatdırırlar. Tahir Salahov gənc Azərbaycan rəssamı Məryəm Ələkbərlinin işlərini xüsusi vurğulamış və bildirmişdir ki, o, “Ənənələr və müasirlik” festivalında artıq ikinci ildir ki, iştirak edir. Münisflər heyətinin sədri onun irəliyə çox böyük sıçrayış etdiyini və bu il onun “Rənglərin rəqsi” adlı gözəl əsərləri üçün böyük bir zal ayrıldığını bildirmişdir. Tahir Salahovun sözlərinə görə, əsas qiymətləndirmə meyarı əlbəttə ki, istedad olacaqdır, rəssamların kimlər tərəfindən qiymətləndiriləcəklərini bilməsi üçün münisflər heyətinin üzvləri də öz əsərlərini nümayiş etdirirlər.

Açılışdan sonra çoxsaylı tamaşaçılar böyük maraqla sərgidə nümayiş etdirilən əsərlərə baxmışlar. Üç gün davam edən sərgi iyulun 1-də “Et Cetera” teatrında keçirilən mərasimlə başa çatmışdır.

ANARIN ALMAN DİLİNDƏ ÇAPDAN ÇIXMIŞ KİTABININ TƏQDİMƏTİ

İyunun 19-da Vyana da fəaliyyət göstərən Azərbaycan Mədəniyyət Mərkəzində Azərbaycan Yazıçılar Birliyinin sədri, Xalq Yazıçısı Anarın alman dilində nəşr olunmuş hekayələr kitabının təqdimatı olmuşdur

Azərbaycanın Avstriyadakı səfirliyinin dəstəyi ilə “Renate Rollfinke” nəşriyyatında çapdan çıxmış kitabın təqdimat mərasimində Avstriyada akkreditə olunmuş diplomatik korpusun təmsilçiləri, ictimaiyyətin nümayəndələri, kitabsevərlər, bu ölkədə yaşayan həmvətənlərimiz iştirak etmişlər.

Təqdimatı giriş sözü ilə açan Azərbaycan Mədəniyyət Mərkəzinin rəhbəri Leyla Qasimova Anarın müasir Azərbaycan ədəbiyyatının ən tanınmış siması olduğunu diqqətə çatdırıb, onun yazıçı, şair, ssenarist, tərcüməçi kimi çoxşaxəli yaradıcılıq fəaliyyətinə toxunmuşdur. Azərbaycanın Avstriyadakı səfiri Qalib İsmailov bu layihənin reallaşmasında tərcüməçi Liliane Qrimmin və əslən bakılı olan Renate Rollfinkenin rəhbərlik etdiyi “Renate Rollfinke” nəşriyyatının səylərini yüksək qiymətləndirərək, gələcəkdə də Azərbaycan ədəbiyyatından tərcümələr sahəsində bütün tərəfdaşlarla birgə uğurlu layihələrə imza atacaqlarına ümidvar olduğunu qeyd etmişdir.

Azərbaycanın Xalq Yazıçısı Anar çıxışında bu kitabın ərsəyə gəlməsində zəhməti olanlara təşəkkürünü bildirmiş, təkcə Avropanın deyil, eyni zamanda, dünya mədəniyyətinin mərkəzlərindən biri sayılan Vyana şəhərində kitabının təqdimat mərasiminin keçirilməsindən məmnunluğunu ifadə etmişdir.

*Elgün Niftəliyev,
AzərTAc-ın xüsusi müxbiri*

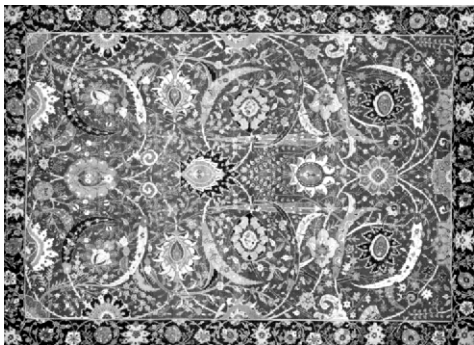
XALÇALARIMIZ VƏTƏNƏ QAYITDI

ABŞ-ın Şərq xalçası və tekstili üzrə Çikaqo cəmiyyətinin üzvü, mərhum Qrover Şiltsin kolleksiyasından iki ədəd qədim "Əjdahalı" (Qarabağ, XVII əsrin sonu) və "Səlyan Xiləsi" (Şirvan, XIX əsr) Azərbaycan xalçaları Lətif Kərimov adına Azərbaycan Xalçası və Xalq Təbiiqi Sənəti Dövlət Muzeyinə təqdim olunub

Xalçaları muzeyə təqdim edən amerikalı xanım Beverli Şilts Azərbaycanda olmaqdan və xalçaları vətəninə təhvil verməkdən məmnun olduğunu vurğulayıb: “Azərbaycanda olmaqdan və həyat yoldaşımın kolleksiyasında olan qədim xalçaları ölkənizə hədiyyə etməkdən məmnunluq hissi keçirirəm. Bu xalçalar 1960-cı ildə həyat yoldaşım tərəfindən Azərbaycanda alınıb. Həyat yoldaşımın kolleksiyasında 200-ə yaxın xalça var və bu xalçaların hamısı Qafqaz xalqlarına məxsus olan xalçalardır”.

ABŞ-DA SƏFƏVİLƏR DÖVRÜNƏ AİD XALÇA REKORD QIYMƏTƏ SATILIB

“Satby” hərrac evinin yaydığı məlumata görə, uzunluğu 3, eni 2 metr olan xalçanı telefon vasitəsilə adının açıqlanmasını istəməyən alıcı 33 milyon 765 min dollara alıb

1925-ci ildə Montana ştatından olan senator Uilyam Klark tərəfindən Vaşinqtonda yerləşən Korkoran incəsənət qalereyasına hədiyyə edilmiş xalçanın üzərində üzüm tənəkləri və rəngarəng güllər təsvir edilib.

İran kütləvi informasiya vasitələri xalçanı İran xalçası kimi təqdim ediblər. Ancaq “Satby” hərrac evi xalçanın XVII əsrə aid olduğunu açıqlayıb. Həmin dövrdə də indiki İran ərazisində Azərbaycan Səfəvilər dövləti hökm sürüb və məhz I Şah Abbasın əmri ilə dövlətin bütün əyalətlərində, xüsusilə Şirvan, Qarabağ, Gilan, Kəşan, Kirman, Təbriz, Ərdəbil, Astrabad, Məşhəd, İsfahan kimi iri mərkəzlərdə xalçaçılıq və toxuculuq emalatxanaları yaradılmışdı.

ŞAMLU ZƏFƏRİN DİVANI KEMBRİCDƏN GƏTİRİLDİ

AMEA Əlyazmalar İnstitutu XVII əsr Azərbaycan şairinin divanını əldə edib

Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının (AMEA) Əlyazmalar İnstitutu Səfəvilər dövründə yaşamış Azərbaycan şairi, Şah Səfi (1629-1642) və II Şah Abbasın (1642-1666) dövründə yüksək dövlət vəzifələrində işləmiş Mürtəzaqulu xan Şamlu Zəfərin Kembridc Universiteti kitabxanasında saxlanan divanının surətini əldə edib. İnstitutdan Lent.az-a verilən xəbəərə görə, üzərindəki qeyddən divanın 1669-cu ildə tamamlandığı məlum olur. Səfəvilər sarayında eşikağasıbaşı, divanbəyi, qorçubaşı, Kerman vilayəti valisi, Şeyx Səfiəddin türbəsinin valisi və Ərdəbil vəzirli vəzifələrində çalışmış Mürtəzaqulu xanın 839 beytdən ibarət Azərbaycan dilindəki divanı 114 qəzəl, 3 kiçik həcmli məsnəvi, 3 tərkibbənd, 2 tərcibənd, 1 müxəmməs, 1 müstəzad, 5 qitə, 1 rübaidən ibarətdir.

LATVIYANIN SABİQ PREZİDENTİ: "NİZAMİNİN ƏSƏRLƏRİ BÜTÜN ƏDƏBİ SƏRHƏDLƏRİ AŞARAQ, HƏR BİRİMİZİN QƏLBİNƏ TOXUNUB"

*"Dahi Azərbaycan şairi Nizami Gəncəvinin irsi bizi ümumbəşəri
insani dəyərləri anlamaqda ruhlandırır"*

Bunu Latviyanın sabiq prezidenti Valdis Zatlers yaydığı müraciətində deyib. Məlumatı Nizami Gəncəvi Beynəlxalq Mərkəzi yayıb. V. Zatlersin müraciətində daha sonra deyilir: "Biz hər birimiz fərd olaraq unikalıq, amma qarşılıqlı paylaşdığımız vahid dəyərlər mövcuddur - sevgi, azadlıq, sülh, bərabərlik və insanlıq. Nizaminin əsərləri bütün ədəbi sərhədləri aşaraq harada yaşamasından asılı olmayaraq hər birimizin qəlbinə toxunmuşdur və insanlığın formalaşmasında özünü göstərmişdir".

"Biz anlamalıyıq ki, müxtəlif dinlər və etiqadlar, fikir müxtəliflikləri, mədəni fərqlilik bizim elmimizi və təcrübəmizi zənginləşdirir. Elm və bilik isə sülhün və davamlı inkişafın qarantıdır," - Zatlers qeyd edib.

Onun sözlərinə görə, Nizami Gəncəvi Beynəlxalq Mərkəzi Nizaminin irsinin və xəzinəsinin qorunaraq, bütün bəşəriyyətə yayılmasında böyük və önəmli fəaliyyət göstərir.

QƏBƏLƏ MDB-NİN MƏDƏNİYYƏT PAYTAXTI SEÇİLMİŞDİR

*"Qədim tarixə və gözəl təbiətə malik Qəbələnin MDB-nin mədəniyyət paytaxtı
seçilməsinin Azərbaycan üçün böyük əhəmiyyəti var və Azərbaycan mədəniyyətinin çox
zəngin olduğunu göstərir"*

AzərTAc xəbər verir ki, bu sözləri Qəbələdə "MDB-nin mədəniyyət paytaxtları - 2013" dövlətlərarası proqramının təntənəli açılış mərasimində iştirak edən Azərbaycanın Rusiyadakı səfiri, MDB-nin üzvü olan ölkələrin humanitar Əməkdaşlıq üzrə Dövlətlərarası Fondunun İdarə Heyətinin sədri Polad Bülbüloğlu jurnalistlərə müsahibəsində demişdir.

P.Bülbüloğlu vurğulamışdır ki, bu cür tədbirlər Azərbaycan mədəniyyətinin çox zəngin olduğunu göstərir. Bu, Azərbaycan mədəniyyətinin MDB ölkələrində təbliği baxımından da çox böyük əhəmiyyət daşıyır.

"Bu gün Azərbaycanda regionların sürətli inkişafı

Prezident İlham Əliyevin ulu öndər Heydər Əliyevin müəyyənləşdirdiyi strategiyanı uğurla davam etdirməsini bir daha göstərir. Mən çox sevinirəm ki, paytaxtla yanaşı bölgələr də inkişaf edir.

Qəbələ son vaxtlar çox gözəl və müasir bir şəhərə çevrilmişdir. Qonaqlar Qəbələ ilə tanışlıq zamanı ölkəmizin necə də sürətlə inkişaf etdiyinin şahidi olurlar. Təbii ki, bir azərbaycanlı kimi mən buna görə çox sevinirəm. MDB-nin mədəniyyət paytaxtı elan olunan Qəbələdə bu il ərzində bir neçə mədəni-hümanitar tədbir keçiriləcəkdir. Bunun üçün Qəbələdə bütün lazımı şərait vardır", - deyər səfir bildirmişdir.

WINDOW ON EURASIA: GEORGIANS FAR LESS WORRIED ABOUT TERRITORIAL INTEGRITY THAN AZERBAIJANIS ARE

(CRRC Survey Finds)

Paul Goble

Despite the de facto independence of Abkhazia and South Ossetia since 2008 and more recent turmoil in their country, Georgians are far less likely to say they are concerned about issues of political and territorial stability than are Azerbaijanis, according to a new survey conducted by the Caucasus Research Resource Center.

The survey, the latest in a series begun in 2004 by this international social science group, found that 43 percent of Azerbaijanis said political and territorial stability was the most important issue facing them at present while only 12 percent of Georgians made a similar declaration (crccaucasus.blogspot.com/2013/06/unemployment-and-job-satisfaction-in.html).

This was just one of the intriguing findings that the CRRC poll concerning social, political and economic stability in the three countries of the south Caucasus found. As the Center's Ewa Jarosz notes, Georgians and Armenians are more likely to be concerned about employment and social-economic issues.

She notes that people in all three countries are concerned about the risk of unemployment but "even those who have a job are more likely to be dissatisfied with it in Armenia, compared to Georgia where more people are neutral about their job, and Azerbaijan in which the majority says they are satisfied with their job."

Armenians and Georgians put the situation in the labor market at the top of their list of concerns, with 55 and 54 percent respectively saying they were most worried about it, while only 27 percent of

Azerbaijanis did so. In the case of Azerbaijan, 43 percent said that political and territorial stability was their biggest concern. In Armenia and Georgia, only seven and 12 percent listed that issue as the most important.

Significantly, the CRRC survey, which was conducted in 2012, found that employment issues outweighed concern about other social and economic issues in all three countries and dramatically outweighed concerns about rule of law, tolerance and human rights, and international relations.

Twenty-nine percent of the Armenians, 19 percent of the Azerbaijanis and 26 percent of the Georgians listed social and economic issues as their greatest concern. Regarding rule of law, the corresponding figures were seven, six and three. With regard to tolerance and human rights, they were two, two and three; and with regard to international relations, one, one and two.

Variations in the level of unemployment and income explain some of this, Jarosz suggests. In 2011, unemployment in Armenia was 19 percent, in Georgia 15.1 percent, and in Azerbaijan 5.4 percent, according to the World Bank. And incomes in Azerbaijan were significantly higher than those in the other two countries.

The CRRC analyst also pointed out that the data from the three countries in the southern Caucasus show that residents in their capital cities are "least likely to put labor market-related issues first on the priority list, while inhabitants of rural areas do so significantly more often," a reflection of both economic conditions and political communications.

The survey also found significant differences in job satisfaction among employees and workers in the three countries. Seventy percent of Azerbaijanis said they were "satisfied" with their jobs, while only 33 percent of Armenians and 37 percent of Georgians said the same. At the other end of the scale, 35 percent of the Armenians, 15 percent of the Azerbaijanis and 15 percent of the Georgians said they were "dissatisfied" with their places of employment.

URL: <http://windowoneurasia2.blogspot.com/2013/06/window-on-eurasia-georgians-far-less.html>

SƏHNƏMİZİN KLEOPATRASI

Görkəmli aktrisa Hökümə Qurbanovanın anadan olmasından 100 il ötür

Tanrı hər insana bir ömür payı verir və hər kəs öz həyatını yaşayır. Lakin İlahi vergisi olan əsl səhnə adamları başqa bir missiyanı da daşıyırlar. Onlar səhnədə yaratdıqları qəhrəmanlarını həm müasirlərinin, həm də özlərindən sonrakı nəsillərin yaddaşına əbədi həkk edirlər. Bu insanlar sənət ömrünün talelərinin bir hissəsi kimi qəbul etməklə ölməzlik qazanırlar.

Belə yüksək zirvəyə ucalmış sənətkarlardan biri də Azərbaycanın və SSRİ-nin Xalq Artisti Hökümə Qurbanovadır.

O, səhnəyə çıxanda Sona Hacıyeva, Mərziyyə Davudova, Fatma Qədri kimi görkəmli sənətkarlar bu sahədə öz sözlərini desələr də, yeni ifaya ehtiyac yaranmışdı. Belə bir şəraitdə səhnə həyatına qədəm qoyan Hökümə Qurbanova fitri istedadı, gərgin əməyi sayəsində yaratdığı obrazlarla səhnəyə həyatilik, səmimilik, sadəlik gətirmiş, milli teatrımızı respublikamızın hüduqlarından uzaqlarda da təbliğ etmiş, üzərinə düşən estafet missiyasını uğurla başa çatdırmışdır.

İlahi gözəlliyə, zəngin mənəvi aləmə malik aktrisanın yaradıcılığı həm teatr, həm də kino tariximizdə ayrıca bir mərhələni təşkil edir. Qeyri-adi səhnə temperamenti olan, yaratdığı obrazı yüksək intellekti sayəsində mənimsəyən Hökümə Qurbanova qəhrəmanın daxili aləmini tam şəkildə təqdim etməklə tamaşaçıların qəlbinə və düşüncəsinə hakim kəsilməyə, uzun müddət yaddaşlarda qalmasına həmişə müvəffəq olmuşdur. Aktrisa yaratdığı obrazlara elə bir möhür vurmuşdur ki, həmkarları həmin rolları təkrarlamağa cürət etməmişlər. Bu gün də əminliklə deyə bilərik ki, Azərbaycan teatrının xarizmatik aktrisalarından biri olan Hökümə Qurbanovanı təkrar edə biləcək aktrisa

yoxdur.

Azərbaycan mədəniyyətinin inkişafına dəyərli töhfələr vermiş sənətkarın yaradıcılığı sonrakı nəsillər üçün məktəb olaraq qalmaqdadır. Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyevin “Hökümə Qurbanovanın 100 illik yubileyi haqqında” 2013-cü il 4 mart tarixli Sərəncamı bu fikri bir daha təsdiq edir. Dövlətimizin başçısının Sərəncamında Mədəniyyət və Turizm, Təhsil nazirliklərinə görkəmli sənətkarın 100 illik yubileyinə həsr olunmuş tədbirlər planı hazırlayaraq həyata keçirmək tapşırılmışdır.

Hökümə Qurbanova 1913-cü il iyunun 11-ə Bakıda tacir Abbasəli Qurbanov və Məlikət Maqomayevanın ailəsində dünyaya göz açmışdır. Məlikət xanım tanınmış bəstəkar Müslüm Maqomayevin doğma bacısı idi. Hökümə Qurbanova 1931-ci ildə Bakı Pedaqoji Texnikumunu bitirmiş, 1931–1932-ci illərdə Azərbaycan Dövlət Konservatoriyasında (indiki Üzeyir Hacıbəyli adına Bakı Musiqi Akademiyası) oxumuşdur.

Aktyorluq fəaliyyətinə 1933-cü ildə “Azərbaycan-film” kinostudiyasında başlamış, C.Cabbarlının təşəbbüsü ilə “Almas” filmində Yaxşı rolunda çəkilmişdir. Bu səssiz filmin kadrlarında gənc aktrisanın gözəl çöhrəsi, düzgün üz cizgiləri, mənalı gözləri, məsum və ürkək baxışları sənətkarın obrazı dərinədən duyulmasından xəbər verir.

Sənətdə ilk addımlarını kinodan atmağa başlayan Hökümə Qurbanova sonralar Azərbaycan teatr sənətinin korifey sənətkarlarından birinə çevrilmişdir. O, 1938-ci ildən ömrünün sonunadək Azərbaycan Dövlət Dram Teatrında çalışmışdır.

Aktrisanın ilk rolu “Vaqif” tamaşasında gürcü qızı

Tamara olmuşdur. Sonralar Gülbahar (N.B.Vəzirovun “Müsiyəti-Fəxrəddin”), Şirin (S.Vurğunun “Fərhad və Şirin”), Afaq (M.Hüseynin “Nizami”), Vəfa (R.Rzanın

“Vəfa”), İnci (S.Rəhmanın “Xoşbəxtlər”) və başqa rolları oynamışdır.

Rejissorların diqqətindən heç vaxt kənarda qalmayan Hökümə Qurbanova Abbas Mirzə Şərifzadə, Adil İsgəndərov, Mehdi Məmmədov, Tofiq Kazımov kimi görkəmli sənətkarlarla birgə işləmişdir. Mehdi Məmmədov aktrisa haqqında “Onun sənət ulduzu” monografiyasını yazmışdır.

Hökümə Qurbanovanın zəngin obrazlar qalereyasına romantik faciə, realist faciə, romantik-dramatik, realist-dramatik, psixoloji-dramatik, tarixi-dramatik səpkili, lirik təmayüllü psixoloji rollar və yumoristik dramatik rolların ən kamil nümunələri daxildir.

Onun yaratdığı Sona (C.Cabbarlının “1905-ci ildə” tamaşası), Xuraman (S.Vurğunun “Vaqif”), Germiona (U.Şekspirin “Qış nağılı”), Xumar (H.Cavidin “Şeyx Sənan”), Süsən (A.Şirvanzadənin “Namus”), Bəsantəsenə (Y.Osnos və B.Binnikovun “Hind gözəli”) obrazlarında lirizm, romantik vüsət güclüdür.

Hökümə Qurbanovanın yaradıcılığının əsas mövzunu qəhrəman, mübariz xarakterli, yüksək bəşəri ideallarla yaşayan güclü insan obrazı təşkil edir. Solmaz (C.Cabbarlının “Od gəlini” tamaşası), Həyat (M.İbrahimovun “Həyat”), Həcər (S.Rüstəmin “Qaçaq Nəbi”), Məryəm (S.Vurğunun “Fərhad və Şirin”), Südəbə (H.Cavidin “Səyavuş”), Reyhan (M.Hüseynin “Cavanşir”), Məhmənəbanu (N.Hikmətin “Məhəbbət əfsanəsi”) və başqa xarakterlər bu qəbildəndir. Hökümə Qurbanova cəsarətli və fədakar Arkın (F.Şillərin “Orlean qızı”), amansız kraliçə və qadınlıq hisslərinin əsiri Mariya Tüdorun (V.Hüqonun “Mariya Tüdor”), U.Şekspir dramaturgiyasında ən mürəkkəb qadın obrazlarından olan Kleopatranın (“Antoni və Kleopatra”) daxili aləmini ustalıqla açmışdır.

Hökümə Qurbanovanın ifası bədii cəhətdən inandırıcı olub emosionallığı, hisslərin dərinliyi, zəngin ifadə vasitələri plastikası ilə səciyyəyəndir.

Görkəmli aktrisanın yaradıcılığından danışarkən onun səsini xüsusilə vurğulamaq lazımdır. Nitqinin

ahəngində duyulan qəribə titrəyiş və həyəcan həmişə tamaşaçını rıqqətə gətirmişdir. İlahi vergisi olan bu səsdən məharətlə istifadə edən aktrisa canlandırdığı qəhrəmanın xarakterini müvəffəqiyyətlə açmışdır. Teatr tariximizdə Hökümə Qurbanova kimi gözəl və məlahətli səs variasiyaları ilə oynaya bilən ikinci qadın sənətkar olmamışdır. Yaradıcılığı dövründə, demək olar ki, bütün dublyajların baş rollarını o səsləndirmişdir. O, bu gün də ekranlardan düşməyən “Uzaq sahillərdə” filmində Anjelikanı, “Ögey ana”da Dilarəni, “Əhməd hardadır”da Leylanı və s. böyük məharətlə səsləndirmişdir.

Milli səhnəmizin misilsiz faciə aktrisası neçə-neçə kraliçə obrazı yaratmışdır. Aktrisanın yaradıcılıq zirvəsində 1964-cü ildə rejissor Tofiq Kazımovun quruluşunda səhnələşən “Antoni və Kleopatra” tamaşası durur. Aktrisa ehtirası, fikirləri, məhəbbəti, həyat kredosu müxtəlif müstəvilərdə çarpazlaşan Kleopatra obrazını məharətlə yaratmışdır. Həmin tamaşadan vaxtilə lentə alınmış kadra baxarkən adama elə gəlir ki, Hökümə Qurbanova məhz bu obrazı yaratmaq üçün dünyaya gəlmişdir. Onun ifadəli jestlərinin, mimikalarının, temperamentinin və səsinin vəhdəti qəhrəmanın ehtirasını ustalıqla, eləcə də Şekspirin görmək istədiyi səviyyədə nümayiş etdirmişdir.

Aktrisanın 1956-cı ildə Londonda qastrolda olarkən ifası ingilis rejissorunu belə heyrtləndirmişdir.

Şekspirin “Qış nağılı”ndakı Germiona rolunda dəqiqələrlə səhnədə sükut edərək tamaşaçıları və tərəfmüqabillərini heyratə gətirməyi bacarmışdır.

Hökümə Qurbanovanın “Bir ailə”, “Onu bağışlamaq olarmı?”, “Əmək və qızıl gül”, “İnsan məskən sa-

lır” filmlərində çəkildiyi rollar da öz dolğunluğu ilə yadda qalmışdır. “Bir ailə” filmində Leyla rolunu oynayan aktrisa Lyubov Orlova, Mərziyyə Davudova, Kazım Ziya kimi böyük aktyorlarla tərəf-müqabil olmuşdur. “Onu bağışlamaq olarmı” filmində cərrah Kəmalə xanım rolu aktrisanın kinoda oynadığı ən böyük rol olmuşdur. Bu ekran əsərində Hökümə Qurbanova əzəmətli yerışı, oturuşu, zərif və cazibəli hərəkətləri ilə obrazın daxili aləmini məharətlə açmışdır. Həyat tarixçəsini danışan Kəmalə xanımın üzü iri planda göstərilən zaman tamaşaçı onun daxili həyəcanı, keçirdiyi sarsıntıları qəhrəmanla bərabər yaşayır.

Kəmalə filmdə az görünməyə baxmayaraq, məhz Hökümə Qurbanovanın məharətli ifası ilə yadda qalan obrazlar cərgəsindədir.

Məşhur rəqqas Mahmud Esenbayev haqqında çəkilmiş "Əmək və qızıl gül" filmində Hökümə Qurbanova Mahmudun anası rolundadır. Tamaşaçı aktrisanı həm cavan, həm də artıq yaşlanmış ana rolunda görür. Dəyişməyən bir şey varsa, o da ananın oğluna, onun heç də asan olmayan seçiminə olan münasibətidir. Aktrisa filmdə az görünməyə baxmayaraq, yaratdığı obraz uzun müddət yadda qalır.

Hökümə Qurbanovanın "İnsan məskən salır" filmindəki ana rolu bir xarakter kimi yaddaşa həkk olunur. Bütün bunlar aktrisanın böyük istedadından, rolu duymaq və özünü küləşdirmək bacarığından irəli gəlir.

Hökümə Qurbanovanın şərəfli ömür yolunda ictimai fəaliyyəti də qeyd olunmalıdır. O, iki çağırış Azərbaycan SSR Ali Sovetinin deputatı olmuşdur.

Neçə-neçə obrazları yaşadan, yaddaşlara əbədlilik həkk edən Hökümə Qurbanova şəxsi həyatında nisgilli məqamları, görkəmli aktyor Ələsgər Ələkbərovla, bir qədər sonra tanınmış rəssam Nüsrət Fətullayevlə evlilik həyatını, ayrılıq anlarını da yaşamalı olmuşdur. Şəxsi həyatındakı uğursuzluqdan bədbinləşməyən aktrisa böyük bir coşqunluqla yaradıcılığını davam etdirmişdir. Ömrünün ahıl çağında isə sevimli qızı, görkəmli aktrisa Vəfa Fətullayevanı itirməsi onun üçün ən böyük dərd olmuşdur. Hökümə Qurbanova sevimli qızının ölümündən 1 il sonra - 1988-ci il noyabrın 2-də Bakıda vəfat etmişdir. Aktrisa Fəxri xiyabanda dəfn edilmişdir.

Yaradıcılığında Hüseyn Ərəblinskinin, Abbas Mirzənin, Məziyyə Davudovanın, Sona Hacıyevanın nişanələrini yaşadan Hökümə Qurbanovanın Azərbaycan səhnəsində yeri hələ də boş görünür. O, Azərbaycan teatr tarixində silinməz iz qoymuşdur. Bu gün aktrisalar onun oynadığı rolları canlı görməsələr belə, haqqında yazılanlardan, xatirələrdən öyrənərək, ona bənzəmək arzusundadırlar.

*Gözəl Ağayeva,
AzərTAC-ın müxbiri*

MƏDƏNİYYƏT

AKTYOR TARİXİ FİLMDƏ

*Tanınmış aktyor Cavanşir Hacıyev
rejissoru Cavid Təvəkkül olan
"Qarabağnamə" filmində çəkilib*

Aktyorun Milli.Az-a bildirdiyinə görə, o, filmə Hümmətəli bəy rolunu canlandırıb. "Mən bu filmə Hümmətəli bəyi oynayıram. Hümmətəli bəy Pənahəli xan və sonra onun oğlu İbrahimxəlil xanın ən yaxın silahdaşı və məsləhətçisi olub.

Hümmətəli bəy müsbət obrazdır, mərddir, qəhrəmandır. Filmin pavyon səhnələri artıq bitib, yalnız natura çəkilişləri və qrafikası qalıb. Mən Eldar Quliyevin "Dərvişin qeydləri" tarixi filmində də oynamışam. Bu filmlərin hər ikisi tarixidir, ancaq "Dərvişin qeydləri" filmindəki obrazım tamam başqa xarakterdə idi" - deyərək, aktyor bildirib.

"BƏNÖVŞƏ ÇƏLƏNGİ" KİTABI

*"Elm" nəşriyyatında "Bənövşə çələngi"
kitabı çap olunmuşdur*

Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının Folklor İnstitutu Elmi Şurasının qərarı ilə nəşr edilmiş kitabda Azərbaycan klassik ədəbiyyatında və xalq poeziyasında bənövşə mövzusunda yazılmış şeirlər verilmişdir. Nəşrə bənövşə ilə bağlı mənsur şeirlər, tərcümələr, folklor materialları və poemalar da daxil edilmişdir.

Geniş oxucu kütləsi üçün nəzərdə tutulmuş kitabın tərtibçisi filologiya üzrə fəlsəfə doktoru Tariyel Abbaslıdır.

ÜZÜN TANINMASINI ÇƏTİNLƏŞDİRƏN EYNƏK

Yaponiyanın Milli İnformatika İnstitutunun mütəxəssisləri dünyada ilk dəfə videokameraların və xüsusi proqram təminatlarının köməyi ilə uzun tanınmasını çətinləşdirən eynək yaratmışlar. Bu barədə Yaponiya KİV-ləri məlumat yaymışlar.

Yeni eynək xarici görünüşünə görə adi gün eynəklərindən seçilmir, lakin alimlər onun sağanağına 11 infraqırmızı işıq diodu yerləşdirmişlər. Diodların buraxdığı işıq gözə görünmür, lakin videokameralar tərəfindən çəkilən şəklin təhrif olunmasına kömək edir.

Tədqiqat qrupunun nümayəndəsi İsao İtidzen demişdir: “Üzun tanınması sistemi üçün vacib olan məlumatlar gözlərin və burnun təsvirləridir. Biz bu təsvirləri infraqırmızı şüalanmanın köməyi ilə “yandırma” bilirik”.

Son zamanlar müxtəlif sahələrdə elektron tanınma metodlarından daha fəal istifadə olunur. Bu işə şəxsi məlumatların müdafiəçilərinin narahatlığına səbəb olub. Xüsusilə, Yaponiyanın “En-i-si” (NEC) şirkəti iri ticarət şəbəkələri üçün müşahidə kameralarından təsvirlərin işlənilib hazırlanması imkanı yaradır.

Bu, mağazaya gələnlərin əlamət və yaşa görə təsnif edilməsinə və onların nə dərəcədə tez-tez alış-veriş etməsini müəyyənləşdirməyə imkan verir. Bununla yanaşı, NEC toplanmış məlumatların icazəsiz sızması mümkünlüyünü istisna etmir.

Yaponiyanın Milli İnformatika İnstitutunda ehtimal edirlər ki, bu yenilik özü haqqında məlumatları üçüncü şəxslərlə paylaşmaq istəməyənlər arasında populyar ola bilər.

Hazırda tədqiqat qrupu həm də eynəklərin hazırlanması texnologiyası üzərində işləyir. Həmin eynəklər əks olunan işıqdan istifadə edəcəkdir və heç bir elektrik mənbəyi tələb olunmur.

İSRAİL BİOTEXNOLOGİYALAR SAHƏSİNDƏ QAZANDIĞI NAILİYYƏTLƏRLƏ FƏXR EDİR

Biotexnologiya istehsalı sahəsində İsrail fəxri yer tutur. Bu sahədə gələcək araşdırmalar üçün zəmin olan İsrail ixtiralarının və innovasiyalarının payı dünya üzrə 20,5 faiz təşkil edir. Bu barədə “ITAI Biomad”-in sədri Rut Alon məlumat vermişdir.

Əczaçılıq sahəsində İsrail ixtiraları ümumdünya həcmnin 0,7 faizini təşkil edir ki, bu da yaxşı göstərici hesab olunur. Tibbi avadanlıq sahəsində İsrail innovasiyalarının payı 350 milyard dollarlıq dünya sənayesinin 1 faizini təşkil edir.

Rut Alonun sözlərinə görə, bu göstəricilər milli qürur üçün ciddi əsasdır. Beləliklə, bütün dünyada biotexnologiya və tibb avadanlıq sənayesinin inkişafında İsrail innovasiyalarının rolu çox əhəmiyyətli və mühümdür.

MAQNİT YASTIQ ÜZƏRİNDƏ HƏRƏKƏT EDƏN QATAR

Yaponiyada maqnit yastıq üzərində hərəkət edən qatarın ilk modelinin açıq havada kommersiya məqsədilə istifadəsi üçün sınaqlarına başlanılmışdır.

“JR Tokai” şirkəti LO modeli qatarın Yaponiyanın mərkəzində yerləşən Yamanasi prefekturasındakı ekstremal yolda təqdimatını keçirmişdir. Həmin yolun uzunluğu 43 kilometrdir və bu məsafə tam həcmli sınaqların aparılması üçün yetərli sayılır.

Lokomotivin öz arxasınca çəkib apardığı beş vaqondan ibarət qatar aşağı hissədə yerləşmiş avadanlıqla yerdəki qurğular arasında əlaqəni yoxlamaq məqsədilə aşağı sürətlə hərəkətə gətirilmişdir.

Şirkətdən bildirmişlər ki, Tokio ilə Naqoya arasında hərəkət edəcək qatarların kommersiya məqsədilə istifadəsinə 2027-ci ildə başlanacaqdır. Sürəti saatda 500

kilometrə çatan qatar həmin şəhərlər arasındakı məsafəni 40 dəqiqəyə qət edəcəkdir.

BASESKU “DOĞUN!” DEDİ, ÖLKƏ QARIŞDI...

Rumıniya prezidenti Trayan Baseskunun rumın qadınları qaraçılarla müqayisə edərək, onlarla çoxlu uşaq dünyaya gətirmələrini tövsiyə etməsi ölkəni qarışdırıb

İTAR-TASS agentliyinin verdiyi məlumata görə, iyunun 20-də hüquq-müdafiə təşkilatları paytaxt Buxarestdə etiraz aksiyası keçirib.

İyunun 19-da Trayan Basesku “Business Woman” jurnalının təşkilatçılığı ilə qadınlarla görüşündə onları doğmağa çağırıb: “Tək 3-4 uşağı olan qaraçılar deyil, rumın qadınlar da bu vəzifəni yerinə yetirmək üçün çalışmalıdırlar. Əks halda doğum səviyyəsi sürətlə aşağı düşəcək və 2030-cu ildə ölkə əhalisinin sayı 20 milyon nəfərdən 15 milyon nəfərə qədər azalacaq”.

Hüquq-müdafiə təşkilatları hesab edir ki, bu cür müqayisə təhqiramizdir. Trayan Baseskuya ünvanlanan birgə bəyannamədə qeyd edilir ki, prezidentin sözləri vətəndaşların qüruruna toxunmaqdır və müxtəlif vətəndaş kateqoriyalarına qarşı diskriminasiyadır.

MİLYARDER QADIN NAZİR OLDU

İyunun 26-da ABŞ senati 54 yaşlı Penni Pritskerin ticarət naziri postuna təyinatını təsdiqləyib

Multimilyarder Pritskerin namizədliyinin müzakirəsi zamanı 97 senator onu dəstəkləyib, bir senator namizədliyin əleyhinə səs verib.

P.Pritskerin maliyyə naziri postuna namizədliyini mayın əvvəllərində ABŞ prezidenti Barak Obama təklif etmişdi. ABŞ-ın ən varlı ailələrindən biri sayılan Pritskerlər "Hyatt" otellər şəbəkəsinin sahibidirlər.

Yeni maliyyə nazirinin 1,85 milyard dollarlıq sərvəti var.

DEPUTATA 13 İL HƏBS CƏZASI

Son günlər qaçqın həyatı yaşayan Braziliya kongresmeni korrupsiyada ittiham olunaraq, 13 il azadlıqdan məhrum edilib

Xarici informasiya vasitələrinə istinadən məlumatına görə, 1980-ci illərin sonundan bəri Natan Donadon adlı bu deputat məhbus olacaq ilk kongres üzvüdür. O, 3 il öncə Rodoniya ştatında parlament büdcəsindən 4 milyon dollar israf etdiyi üçün mühakimə olunub. Ali məhkəmə son

appelyasiyanı rədd edərək, onun həbsinə dair order verib.

Bir müddət öncə Braziliyanın ali qanunverici orqanı korrupsiyaya qarşı cəzanın sərtləşdirilməsinə dair qanun qəbul edib.